

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Den tuffe byggnadsarbetaren

*- en etnografisk studie av att bli man
på ett praktiskt mansdominerat gymnasieprogram*

Examensarbete från lärarprogrammet

HT-14

Författare: Erik Johansson

Handledare: Doris Lydahl

Uppsatsens längd: 13582 ord

Abstract

Titel: Den tuffe byggnadsarbetaren - en etnografisk studie av att bli man på ett praktiskt mansdominerat gymnasieprogram

Författare: Erik Johansson

Kurs: Examensarbete, lärarprogrammet, LAU395

Omfattning: 15 högskolepoäng

Termin: HT-14

Handledare: Doris Lydahl

Inom en svensk utbildningssociologisk kontext har identitetskonstruktion hos unga män ägnats allt mer uppmärksamhet då gruppen tenderar att underprestera inom utbildningssystemet. Teorier baserade på Connells begrepp *antipluggkultur* dominerar fältet. Denna studie avser att nyansera förståelsen av denna teoribildning genom att undersöka en homogen vit arbetarklasskontext.

Syftet med denna kritisk-etnografiska studie av lärare och elever på ett mansdominerat praktiskt program är att kartlägga och analysera den lokala genusregimen. Den metod som valts för att undersöka vad som präglar den specifika kontexten är deltagande observation. De frågeställningar som studien strävar efter att besvara är: 1) Vilken typ av maskulinitet reproducerar och/eller transformerar undersökta lärare och elever? 2) På vilket sätt präglas denna identitetskonstruktion av den specifika kontexten? Maskulinitetsbegreppet kommer alltså att nyanseras genom att bidra med exempel på hur det kan upplevas vara att socialiseras in i en svensk senkapitalistisk arbetarklassmaskulinitet. Genom ett dialektiskt förhållningssätt mellan teori och material har den lokala genusregimen använts som språngbräda för att utveckla och ifrågasätta teorin.

Studiens resultat bekräftade mestadels de inom fältet dominerande teorierna men materialet reser delvis nya frågetecken. Hur lärarnas passivitet i förhållande till eleverna bidrar till reproduktionen av antipluggkulturen samt hur lärarnas egna identitetsdispositioner och hur kontextens rumsliga förutsättningar bidrar till denna reproduktion är frågor som studien belyser. Begreppet *den tuffe byggnadsarbetaren* framstod i materialet som extra betydelsefullt för förståelsen av både lärarnas och elevernas identitetsbygge.

Sökord: Utbildningssociologi, maskulinitet, klass, antipluggkultur

Innehållsförteckning

Inledning	s. 4-5
Problemformulering.....	s.5-7
Syfte och frågeställningar	s. 8
Tidigare forskning	s. 8
Stressade tjejer och avslappnade killar.....	s. 8-9
Antipluggkultur och klass.....	s. 9
Självhinder.. ..	s. 9-10
Arbetarklassmaskulinitet i förändring.....	s. 11
Avindustrialiseringens påverkan på genusattityder.....	s. 11
Teori	s. 12
Genus istället för könsroller.....	s. 12
Hegemonisk maskulinitet.....	s. 13
Att undervisa pojkar.....	s. 13-15
Metod	s. 15
Deltagande observation.....	s. 15-16
Kritisk-Etnografisk metod.....	s. 16-17
Etnografen som målare.....	s. 17
Urval.....	s. 18
Genomförande av etnografin.....	s. 19
Analysen.....	s. 20-21
Analysverktyg.....	s. 21-22
Informerat samtycke.....	s. 22
Forskningsetiska principer.....	s. 22-23
Validitet.....	s. 23
Resultat och analys	s. 23
Rumsliga förutsättningar.....	s. 23-24
En tuff jargong.....	s. 24-25
Maskulinitet med tydliga gränser.....	s. 25-27
Goa gubbar.....	s. 27-38
Reproduktion.....	s. 28-29
Att undvika plugg.....	s. 29-30
Avslappnad inställning till prestation.....	s. 30-31
Sexualitet.....	s. 31-32
Diskussion	s. 33
Sammanfattning av analysen.....	s. 33-34
Metodologisk diskussion.....	s. 35
Betydelse för lärarprofessionen.....	s. 35-36
Vidare forskning.....	s. 36
Referenser	s. 37
Tryckta källor.....	s. 37-39
Internetkällor.....	s. 40

Inledning

I dagens feministiska debatt har en diskussion om spänningsfältet mellan identitetspolitik och materiella förklaringar av strukturellt förtryck initierats av bland annat Åsa Lindeborg.¹ I korthet menar Lindeborg att det finns en allt för rigid inställning till människor som saknar direkt erfarenhet av specifika former av förtryck inom den feministiska rörelsen. Detta innebär att människor som inte lider av en viss form av förtryck ej anses vara välkomna i diskussionen kring dessa specifika former av förtryck. Ett exempel på detta är att män exkluderas ur diskussionen om de villkor som präglar kvinnor. I förlängningen anses detta bli problematiskt då vissa skenbart privilegierade grupper blir exkluderade ur genusdebatten.

Inbäddat i Lindeborgs resonemang ligger även åsikten att identitetspolitiken har en tendens att vara klassblind i sin analys och istället lyfta upp andra former av strukturellt förtryck baserat på exempelvis etnicitet, kön, funktionalitet och sexualitet. Detta innebär att stereotypen för en privilegierad person blir en vit heterosexuell cisman utan funktionshinder. Eftersom denna kategori inkluderar en klar majoritet av den manliga befolkningen blir det på dessa premisser problematiskt för flertalet män att delta i den genuspolitiska diskursen även om de upplever sig förtryckta avseende klass. För att nyansera diskussionen är det därför befogat att ifrågasätta och skärskåda vad det innebär att ha makt som man.

Detta görs bland annat av Owen Jones² som belyser det implicita klassförakt som arbetarklasskillar i England utsätts för. I en svensk kontext står ett exempel på liknande tendenser att finna i satirfenomenet vita kränkta män³ som bygger på en stereotyp bild av vita män med makt som upplever sig kränkta då de blir ifrågasatta. Denna, i många fall träffsäkra, drift med privilegierade individer har en slagsida mot att blunda för nyanser inom gruppen ”män” med avseende på klass. Bilden av den dumma, våldsamma, sexistiska, lågutbildade, vita arbetarklassmannen blir i denna satir en tacksam projektionssyta för feministisk politisk satir.

Samtidigt ser vi, enligt utbildningssociologen Mattias Nylund, en utveckling där föreställningen om den traditionella arbetarklassmaskuliniteten som representerad av vita heterosexuella män i blåställ blivit allt mindre relevant. Nylund talar istället om den ”nya” arbetarklassen som även inkluderar kvinnor och immigranter vilket gör att dagens arbetarklass ser drastiskt annorlunda ut än vad den gjorde på 70-talet. Detta innebär att ”det i genomsnitt i flera utvecklade kapitalistiska länder är 50-60% av kvinnorna och endast 25-45% av männen som [...] befinner sig i ’workers’ positionen”.⁴ I detta ljus måste alltså arbetarklassen i stort sett anses ha feminiserats snarare än att upphöra att existera.⁵

---

¹ Åsa Lindeborg (2014). Det ska fan vara politiskt korrekt. *Aftonbladet*. Hämtat på: http://story.aftonbladet.se/politiskt_korrekt den 7/11 2014.

² Owen Jones. *Chavs - The demonization of the working class*. (London: Verso Books, 2011)

³ Kawa Zolfagary. *Vita kränkta män*. (Stockholm: Galago, 2012)

⁴ Mattias Nylund. *Yrkesutbildning, klass och kunskap - En studie om sociala och politiska implikationer av innehållsorganisering i yrkesorienterad utbildning med fokus på 2011 års gymnasierreform* (Örebro: Örebro Universitet, 2013): 88-89

⁵ Vilket i en Amerikansk kontext diskuterats av bl.a. Lisa Winters et. al. Deindustrialization, Class and Adolescents: Changing Gender Attitudes in Middletown. *Sociology Mind*, Vol 1: 3, (2011): 114-120

Parallellt med den genuspolitiska diskursens blind-spot gällande den vita arbetarklassmaskuliniteten är alltså själva den materiella grunden för den aktuella gruppens identitetskonstruktion (det vill säga arbetarklassmannen som familjeförsörjare) i gungning. Samtidigt ser vi hur denna grupp underpresterar inom utbildningssystemet⁶ vilket i amerikansk forskning kopplas samman med en relativt sett traditionell syn på könsroller.⁷ Detta reser frågor kring vad som händer med de arbetarklassmän som saknar verktyg, ambition och tillåtelse att delta i dagens genuspolitiska diskurs samtidigt som deras egen identitet blir allt mer ifrågasatt. Frågor om denna utveckling och sambandet mellan högerextremism, nyliberalism och vit arbetarklassmaskulinitet har diskuterats (dock endast utomvetenskapligt) av ekonomihistorikern Lovisa Broström.⁸

Mot bakgrund av detta avser denna undersökning att nyansera vad det kan innebära att växa upp och bli man i dagens Sverige. Mer specifikt avses att lyfta fram på vilket sätt klass kan bidra till att prägla formandet av identitet. Fokus kommer att ligga på formandet av vit arbetarklassmaskulinitet i en utbildningskontext.

Problemformulering

Att män som grupp, och då i synnerhet män med arbetarklassbakgrund tenderar att underprestera⁹ inom utbildningssystemet är idag ett tämligen okontroversiellt påstående såväl inomvetenskapligt¹⁰ som utomvetenskapligt.¹¹ Vad denna utveckling beror på och i synnerhet skolans roll i detta har dock varit föremål för viss diskussion.¹² Mot bakgrund av detta kommer denna undersökning att fokusera på de mekanismer som bidrar till att män som grupp (och då mer specifikt vita arbetarklassmän) underpresterar relativt andra grupper i utbildningssystemet snarare

---

och Lois Weiss. Gender, masculinity and the new economy. *The Australian Educational Researcher*, Vol. 30: 3, (2003): 111 – 129.

⁶ Se exempelvis: Skolverket. *Vad påverkar resultat i svensk grundskola?: Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer*. (Stockholm: Fritzes, 2009): 100; Michael Kimmel. *Pojkar och skolan: Ett bakgrundsdocument om "pojkkrisen"* (Stockholm: Statens offentliga utredningar, Rapport VII från Delegationen för jämställdhet i skolan, 2010); Mats Björnsson. *Kön och skolframgång. Tolkningar och perspektiv*. (Stockholm: Myndigheten för skolutveckling, Rapport 13, 2005): 39 & 41.

⁷ Winters et. al. (2011)

⁸ Lovisa Broström (2012). Högerextremismens ekonomi. *Brand*. (Hämtat på: <http://tidningenbrand.se/brand/nummer-4-2012-kultur-och-reaktion/hogerextremismens-ekonomi/> den 7/4 2014.

⁹ Inga Wernersson som har gjort en översikt över könsskillnader i skolprestationer definierar prestation på följande vis: "När det här talas om *prestation* avses följaktligen oftast betygsättningen eller värderingen av elevers kunskapsnivå eller kanske snarare det arbete som en elev utfört i skolan". Inga Wernersson. *Könsskillnader i skolprestationer: En text som kartlägger de olika ideologiska förändringarna som inträffat under de senaste åren*. (Stockholm: Skolverket, Bilaga till Könsskillnader i måluppfyllelse och utbildningsval, 2006).

¹⁰ Skolverket (2009); Kimmel (2010); Björnsson (2005).

¹¹ Exempelvis: Natalia Kazmierska, Det går inte att blunda för att killarna halkar efter i skolan. *Aftonbladet*. 2013-12-07.

¹² För kritik av Skolverkets rapport se exempelvis: Mikael Gilljam och Mikael Persson. Skolforskning med problem - Funderingar kring en rapport om resultaten i svensk grundskola. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, Vol 15:4, (2010): 279–287. Observera att Gilljam och Persson verkar vara ganska ensamma i sin kritik mot att kulturellt kapital skulle vara utslagsgivande gällande skolprestationer och att majoriteten av forskningen på området anammar huvuddragen i Skolverkets rapport.

än att påvisa att en sådan underprestation föreligger.

Enligt Kimmel¹³ finns det anledning att nyansera förhållandet mellan kön och studieresultat. Detta eftersom gruppen unga män visserligen tenderar att underprestera i skolan relativt andra grupper men att det biologiska könet ensamt är ett allt för trubbigt instrument för att förklara denna skillnad. Ett sådant perspektiv har anammats av flera forskare och därmed har maskulinitetsbegreppet de senaste åren vunnit mark inom forskningen på pojkars underprestation.¹⁴ I linje med detta kommer här anläggas ett intersektionellt¹⁵ genusperspektiv på maskulinitet.¹⁶

Eftersom betygsstatistiken visar ett samband mellan gruppen ”pojkar” och relativ underprestation gentemot gruppen ”tjejer” framstår det som än mer relevant att problematisera bilden av ”pojkar” som en homogen kategori i relation till skolprestation. Detta eftersom vissa typer av maskuliniteter (såsom exempelvis medelklassmaskuliniteter¹⁷) stämmer väl överens med skolans förväntningar och krav än andra. Maskulinitetsskapandet är en process som formas av såväl klass som etnicitet varför gruppen ”pojkar” måste problematiseras utifrån dessa begrepp.¹⁸ I denna studie kommer en sådan problematisering ske främst gentemot klass eftersom gruppen som studeras (med få eller inga undantag) består av etniskt svenska män med arbetarklassbakgrund som undervisar eller är elever på elprogrammet på en gymnasieskola i Göteborgsområdet.

Ytterligare argument för att fokusera på klass i relation till utbildning reses av utbildningssociologen Mattias Nylund. Han menar att

“Forskning om utbildning under de senaste decennierna i märkbart mindre utsträckning än tidigare relaterat utbildning till klass”.¹⁹ och att: ”Detta ger för handen att modern utbildningspolitik inte i någon större utsträckning diskuterats i relation till frågor om klass, vilket i sin tur påtalar behovet av att i vetenskapliga sammanhang resa frågor rörande utbildning och klass”.²⁰

---

¹³ Kimmel (2010)

¹⁴ Se exempelvis: Rickard Jonsson. Maskulinitetens kris i skolan? Dominerande och lokala diskurser om skolans protesterande pojkar. *LOCUS*, Vol 2:3, (2010): 4-22 och Marie Nordberg (red.), *Maskulinitet på schemat: pojkar, flickor och könsskapande i förskola och skola* (Stockholm: Liber, 2008)

¹⁵ Genom att använda intersektionalitetsbegreppet avses ta hänsyn till både klass, kön, etnicitet, ålder, sexualitet, funktion et cetera i analysen. Dock med fokus på de två förstnämnda faktorerna.

¹⁶ För utveckling av detta perspektiv se teoridel

¹⁷ Jmf: Ann-Sofie Nyström. *Att synas lära utan att synas lära - En studie om underprestation och privilegierade unga mäns identitetsförhandlingar i gymnasieskolan*. (Västerås: Uppsala Universitet, 2012).

¹⁸ För utveckling av detta resonemang se exempelvis: Raewyn Connell. *Maskuliniteter*. (Göteborg: Daidalos, 1999): 112-114; Dan Andersson och Jenny Lindblad. *Etableringen på arbetsmarknaden – Hur klass, kön och etnicitet styr ungdomars villkor*. (Landsorganisationen i Sverige: 2008) hämtat på: [http://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vres/lo_fakta_1366027492914_etabl_pa_arbmarknaden_pdf/\\$file/Etabl_pa_arbmarknaden.pdf](http://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vres/lo_fakta_1366027492914_etabl_pa_arbmarknaden_pdf/$file/Etabl_pa_arbmarknaden.pdf) och Fanny Ambjörnsson. *I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. (Stockholm: Ordfront, 2004).

¹⁹ Nylund (2013): 80

²⁰ Ibid: 81

Amerikansk forskning²¹ visar att unga män som inte lyckas förhålla sig pragmatiskt till sin maskulinitet (exempelvis genom att söka sig till traditionellt kvinnligt kodade delar av arbetsmarknaden och att hjälpa sina respektive med hushållsarbetet) får problem med att anpassa sig till de samhällsförändringar som utspelat sig de senaste årtiondena. Denna utveckling har huvudsakligen inneburit att lågutbildade män hamnat i arbetslöshet, kriminalitet och i mindre utsträckning i arbete och leverne som accepteras av samhället som framgångsrikt, önskvärt et cetera. Genom avindustrialisering i kombination med att tillbringad tid inom utbildningsinstitutionerna och relevansen av utbildning har ökat har utrymmet för den grupp män som tidigare gick direkt från skolan ut i arbetslivet minskat. Detta antas påverka konstruktionen av arbetarklassmaskuliniteter då det manuella arbetet inom industrin för en tynande tillvaro som alternativ för försörjning och därmed som bas för socialt inflytande.²²

Att män som grupp blivit mer ekonomiskt utsatt har uppmärksammats av Guy Standing som väljer att kalla den senaste ekonomiska recessionen för en ”mancession” då en stor majoritet av de som förlorat sina jobb är män.²³ Ekonomihistorikern Rodney Edvinsson visar på en förändring av arbetsmarknadens struktur i Sverige som liknar den Amerikanska. Edvinsson har tagit fram statistik över antalet sysselsatta i olika branscher mellan 1965 och 2000 och påvisar att en väsentlig minskning av arbetstillfällen i den traditionellt mansdominerade industrin mellan 1965 och 2000 ägt rum också i Sverige.²⁴

Eftersom en av grundvalarna för det traditionella maskulinitetsidealet (det vill säga mannen som familjeförsörjare) på denna grund även kan anses vara i gungning för den svenska arbetarklassen finns ytterligare motiv för att undersöka hur konstruktionen av en kontemporär arbetarklassmaskulinitet präglas av dagens strukturella förhållanden. Detta för att dels kunna säga något om sambanden mellan klass och maskulinitet i förhållande till prestationer i livet rent allmänt men också, med ett specifikt utbildningssociologiskt fokus, - något om vad det kan innebära att vara elev och lärare på ett av gymnasieskolans mansdominerade praktiska program samt hur maskulinitet kan konstrueras i *relationen* mellan elev och lärare.

---

²¹ Exempelvis: Winters et. al. (2011) och Weiss (2003)

²² Denna bild är dock inte ensidig - andra arbetaryrken finns givetvis fortfarande (exempelvis inom vården) men då dessa tillhör en del av arbetsmarknaden som är traditionellt feminin så finns de anledning att misstänka att arbetarmän med traditionell syn på sin maskulinitet inte hamnat i dessa jobb.

²³ Guy Standing. *The Precariat: The New Dangerous Class* (London: Bloomsbury Academic, 2011): 63

²⁴ Rodney Edvinsson. Ekonomisk tillväxt, genusarbetsdelning och obetalt hemarbete i historisk belysning. *Historisk Tidskrift*, vol: 129:1 (2009): 20

Syfte

Syftet med undersökningen är att utifrån Connells teori om hegemonisk maskulinitet²⁵ (och mer specifikt begreppet *antipluggkultur*) undersöka hur lärare och elever på ett mansdominerat praktiskt program tillsammans konstruerar ett exempel på vit senkapitalistisk²⁶ arbetarklassmaskulinitet. Här läggs särskilt fokus på att kartlägga det som är specifikt för den studerade kontexten avseende materiella/rumsliga förhållanden samt gruppens homogena sammansättning avseende klass, kön och etnicitet. På ett övergripande plan avser denna uppsats att lyfta den problematik som de studerades identitetskonstruktion kan tänkas innebära genom att ställa undersökningens resultat i relation till frågor om bland annat social ojämlikhet och våld.

Frågeställningar

- Vilken typ av maskulinitet reproducerar och/eller transformerar undersökta lärare och elever?
- På vilket sätt präglas denna identitetskonstruktion av den specifika kontexten?

Tidigare forskning

Myndigheten för skolutveckling för fram teorier om en maskulin *antipluggkultur* i rapporten *Kön och skolframgång*. Dessa teorier skulle kunna förklara delar betygsskillnaderna mellan könen.²⁷ Detta begrepp präglar även en stor del av forskningen kring unga mäns underprestation.²⁸ Att någon form av antipluggkultur existerar är alltså tämligen okontroversiellt varför det här kommer att diskuteras i vilka avseenden detta begrepp behöver nyanseras. Därför kommer utbildningssociologisk forskning gjord i olika kontexter att lyftas fram. Avslutningsvis kommer forskning om arbetarklassmaskulinitet att belysas.

Stressade tjejer och avslappnade killar

Landstedt et. al.²⁹ visar genom fokusgruppsintervjuer genomförda i gymnasieskolor belägna i städer av olika storlek och med både urbana och rurala upptagningsområden att unga kvinnor och män har olika förväntningar på sig själva gällande social interaktion, prestation och ansvar. Detta kan illustreras av två typiska uttalanden från deltagare i studien. Det första av en ung man och det andra av en ung kvinna: ”Ibland

---

²⁵ Se: Connell (1999) och teoridel.

²⁶ Inom sociologin fanns i slutet på 60-talet en diskussion om huruvida det samtida västerländska samhället skall beskrivas som senkapitalistiskt (”late capitalism”) eller som ett industrisamhälle (”industrial society”). Användandet av termen senkapitalistiskt samhälle innebär ett ställningstagande till förmån för den fortsatta relevansen av Karl Marx kritik av kapitalismen, d.v.s. att samhället i huvudsak är uppdelat i arbetar- och borgarklass och att dessa klasser är antagonistiska. Termen industrisamhälle är istället förknippad med tanken om att den marxistiska kritiken av kapitalismen är utdaterad. För vidare diskussion se: Theodor Adorno. Late Capitalism or Industrial Society, Opening Address to the 16th German Sociological Congress, 1968 (hämtad på <http://members.efn.org/~dredmond/AdornoSozAddr.PDF>).

²⁷ Björnsson (2005): 39 & 41.

²⁸ Exempelvis: Nordberg (2008); Kalat (2010) och Jonsson (2010).

²⁹ Evelina Landstedt et. al. Understanding adolescent mental health: the influence of social processes, doing gender and gendered power relations. *Sociology of Health and Illness*, vol. 31: 7, (2009): 962-978

släpper jag bara saker när det är för mycket i skolan. Jag slappnar av och hoppas på det bästa”³⁰ och ”Killar behöver inte studera så mycket som vi behöver. Dom kommer ändå få högre lön i slutändan”.³¹ Att de unga männen, och då särskilt de med arbetarbakgrund, i slutändan kommer att klara sig bättre än de unga kvinnorna är dock långt ifrån självklart.³²

Enligt Landstedt et. al. har de unga kvinnorna en tendens att delta i en diskurs som präglas av deras egna och andras förväntningar på att de skall uppnå höga resultat. Vidare verkar de tvivla på sin egen kapacitet och uttrycka otillfredsställelse inför sina resultat. Detta leder i förlängningen till att gruppen unga kvinnor presterar bättre än unga män men att de får betala ett pris genom sämre psykisk hälsa. Hos de unga männen finner Landstedt et. al. exempel på motsatsen. Både grupperna uttryckte att killarna var medvetna om sina fördelar även om de tog mindre ansvar. Killarna verkade uppleva ett mindre tryck på att prestera.³³ Denna forskning är relevant för förståelsen av maskulin antipluggkultur genom att den speglar några av de psykologiska mekanismer som ligger till grund för densamma. Landstedt et. al. visar att bilden av vad det innebär att vara ung man inom utbildningsväsendet inte hänger ihop med att ”anstränga sig” eller att ”plugga”.

Antipluggkultur och klass

Ann-Sofie Holm menar att pojkar som grupp tenderar att komma till korta i utbildningssystemet på grund av att begrepp som ”plugg” och ”flit” inte ingår det hegemoniska maskulinitetsideal som präglar statusförhandlingar mellan pojkar.³⁴ Dock bidrar hon till en nyansering av begreppet maskulin antipluggkultur genom att visa att de pojkar som har högutbildade föräldrar lyckas bättre i skolan än de vars föräldrar är lågutbildade.

Vidare menar Holm att de pojkar som faktiskt pluggar ofta döljer det för sin omgivning. Hon nämner exemplet med en pojke som enligt lärarna är mycket duktig trots att han inte anstränger sig i skolan.³⁵ Genom att i hemmet ta igen det arbete som han på grund av bland annat antipluggkultur missar i skolan kompenserar pojkar med högt kulturellt kapital i någon mån för de negativa effekter som maskulinitet har för studieprestationer. I de fall då det kulturella kapitalet är lågt verkar en sådan kompensation inte ske i samma utsträckning.

Självhinder

Begreppet *självhinder* bidrar med ytterligare förståelse av relativ underprestation. Detta handlar om att en person som riskerar att misslyckas med en viktig uppgift strävar efter att påverka hur detta misslyckande upplevs av omgivningen. Antingen genom att ”anföra” eller ”skapa” självhinder.³⁶

---

³⁰ Ibid: s. 9

³¹ Ibid: s. 10

³² Mot bakgrund av Winters (2011), Weiss (2003) och Edvinsson (2009) finns det anledning att ifrågasätta huruvida denna föreställning är relevant för unga män som aspirerar mot traditionella arbetaryrken.

³³ Se Landstedt m.fl (2009): 5-11 för en mer utförlig genomgång av resultat

³⁴ Holm: 263-264

³⁵ Holm: 256.

³⁶ Kalat: 36.

Enligt Kalat är tjejer och killar i princip lika benägna att skylla på sådant de själva inte har möjlighet att påverka (d.v.s. *anföra* självhinder) då de misslyckas. Dock menar hon att killar tenderar att oftare göra andra saker än att studera (d.v.s. *skapa* faktiska självhinder). Enligt Holms studier är unga män ”med gott kulturellt kapital”³⁷ mindre benägna att skapa faktiska självhinder vilket tyder på att det även föreligger en skillnad i relation till klass.³⁸

Enligt Holm lyckas de pojkar som innehar ett högt kulturellt kapital att bevara sin maskulina status och samtidigt prestera väl i skolan. Denna strategi för att kombinera höga prestationer och maskulinitet belyses även i Anne-Sofie Kalats forskning om antipluggkulturen i högpresterande miljöer. Hon menar att det i denna miljö anses vara tämligen oproblematiskt att framstå som högpresterande i tjejers ögon och att den kille som intar en klassisk antipluggattityd inte alls har hög status bland tjejerna.³⁹ Dock menar Kalat att det anses vara eftersträvansvärt att vara lagom avslappnad i förhållande till skolarbetet och att det varierar mellan olika kontexter. Men att vara allt för ambitiös (det vill säga ”nördig” eller ”överambitiös”) är alltid förknippat med tjejer och underordning.⁴⁰

Kalats studie tyder alltså inte på att bra betyg i sig skulle vara något negativt men att det är av yttersta vikt *hur* dessa betyg uppnås. Det är nämligen skillnad mellan att uppnå höga resultat genom att vara begåvad och att plugga sig till dem. I senare forskning⁴¹ benämner Kalat detta som begåvningsrelaterad (hon talar till och med om en maskulin begåvningskultur) respektive engagemangsrelaterad prestation där den senare är förknippad med femininitet.⁴² I det fall höga prestationer uppnås genom begåvning menar Kalat att killarna får tid att utveckla andra sidor av sig själva som ger dem social status i gruppen. Detta kan handla om att delta i sociala aktiviteter eller utveckla social kompetens.⁴³

---

³⁷ Holm: 256

³⁸ Här definierat som relativt högt kulturellt kapital.

³⁹ Kalat: 31

⁴⁰ Ibid., 32-33, Jmf: Connell, 116-117.

⁴¹ Anne-Sofie Nyström (f.d. Kalat). *Att synas och lära utan att synas lära - En studie om underprestation och privilegierade unga mäns identitetsförhandlingar i gymnasieskolan*. (Uppsala: Uppsala universitet, 2012): 266

⁴² Ibid: 34. Denna syn, det vill säga att prestation bland män i högpresterande miljöer, helst skall sammankopplas med begåvning får även stöd i annan utbildningssociologisk forskning såsom exempelvis: Mikael Palme. *Det kulturella kapitalet. Studier av symboliska tillgångar i det svenska utbildningssystemet 1988-2008* (Cultural Capital: Symbolic Assets in the Swedish Education System 1988-2008) (Uppsala: Uppsala Universitet, 2008): 79

⁴³ Detta kan även ses som ett ackumulerande av *socialt kapital* vilket enligt Donald Broady kan bidra till förklaring av hur ekonomiskt och kulturellt kapital kan omsättas och ge konkret utdelning exempelvis genom etablerandet av kontakter på arbetsmarknaden genom socialt nätverkande. Se Donald Broady. *Sociologi och Epistemologi – Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*. (HLS Förlag: Stockholm, 1990): 179-181 för en mer utförlig genomgång av det sociala kapitalets roll.

Arbetarklassmaskulinitet i förändring

Weiss kartlägger genom kvalitativa djupintervjuer hur identiteten hos vita arbetarklassmän i en stad i USA förändrats i och med ingången i ett senkapitalistiskt samhälle. Studien intresserar sig för hur dessa män skapar genus- och klassidentiteter i ett samhälle som inte längre tillhandahåller strukturer som premierar en klassisk ”all american” livsstil med en man som försörjer fru och barn genom ett relativt välbetalt jobb inom industrin. Studiens teoretiska ramverk bygger på Connells teori om hegemonisk maskulinitet i vilken det manliga definieras i motsats till det ”Andra” som representeras av exempelvis kvinnlighet och homosexualitet. Eftersom akademiskt arbete anses feminint eller queer innebär det att män tenderar att undvika det eller åtminstone undvika att synas befatta sig med det.⁴⁴ Genom kvalitativa djupintervjuer gjorda vid två separata tillfällen studeras skillnader i hur intervjuobjekten upplever sin maskulinitet över tid. På så sätt undersöks relationen mellan förändringar i de makroekonomiska och sociala förhållanden som männen verkar i och deras utveckling av identitet på individ- och gruppnivå.

Weiss menar att förändrade makroekonomiska- och sociala förhållanden gjort att männen som intervjuats på många sätt har anpassat och förändrat sina maskulina identiteter för att klara av sin vardag. Författaren menar att de män som av strategiska skäl valt att avvika från den hegemoniska maskuliniteten fått en stabilare tillvaro ekonomiskt och socialt än de som valt att inte göra det. Detta beror på att de förstnämnda exempelvis valt att leva med en partner som också förvärvsarbetar, att delta i hushållsarbetet samt utbildat sig för att komma in på klassiskt feminina delar av arbetsmarknaden.

Avindustrialiseringens påverkan på genusattityder

Winters et al.⁴⁵ kartlägger genom systematisk genomgång av andrahandsdata ifrån undersökningar av ungdomar i samma kategori som i Weiss forskning (det vill säga vit arbetarklass) hur deras syn på genus förändrats genom att studera kvantitativa enkätundersökningar. Undersökningen bygger på tre huvudhypoteser som också får stöd vid genomgång och analys av resultaten - 1. Utbildningsaspirationerna hos ungdomarna har ökat över tid, vilket var extra tydligt bland kvinnor, 2. Ungdomarnas attityd gällande könsroller har blivit mindre traditionellt färgade över tid, vilket var extra tydligt hos kvinnor, och 3. Ungdomarna erkänner över tid i större utsträckning vikten av att ha en högskoleutbildning, vilket också var extra tydligt bland kvinnor. Sammanfattningsvis innebär detta att männen i studien har relativt lägre studieaspirationer, en relativt sett mera traditionell syn på könsroller och i mindre utsträckning än sina kvinnliga kamrater erkänner vikten av en högskoleutbildning. Givet det sammantagna forskningsläget samt det faktum att Sverige genomgått liknande makroekonomiska förändringar⁴⁶ finns det anledning att se denna forskning som potentiellt relevant även i en svensk forskningskontext. Exempelvis påvisar Ungdomsstyrelsen⁴⁷ ett samband mellan en relativt traditionell syn på könsroller och en ökad våldsbenägenhet bland unga män.

---

⁴⁴ Weiss (2003: 113-114)

⁴⁵ Winters et al. (2011)

⁴⁶ Jmf: Edvinsson (2009)

⁴⁷ Ungdomsstyrelsen. *Unga och våld - en analys av maskulinitet och förebyggande verksamheter*. (Stockholm: Danagård LiTHO AB, 2013): 13-14

Teori

Uppsatsens teoretiska perspektiv är hämtade ur Connells begrepp hegemonisk maskulinitet och kommer att användas för att analysera en kontext kategoriserad som arbetarklass. Connells teorier har lagt grunden till begreppet maskulin antipluggkultur som ett teoretiskt ramverk för analysen av unga mäns (och mer specifikt unga arbetarklassmäns) relativa underprestation i skolan.

Genus istället för könsroller

Connell kritiserar könsrollsteorin då den bygger på antagandet att män och kvinnor spelar olika roller kopplade till sitt biologiska kön. Detta skapar ett överdrivet kategoritänkande där den manliga och kvinnliga rollen ses som komplementära. I enlighet med detta tänkande finns det alltid ”två könsroller inom alla kulturella miljöer, en manlig och en kvinnlig”.⁴⁸ Denna polarisering leder enligt Connell till att en tendens att missuppfatta den sociala verkligheten - ”Man överdriver skillnaderna mellan män och kvinnor och fördunklar ras- klass- och sexualitetsstrukturer”.⁴⁹

Här bidrar även Judith Butlers begrepp *den heterosexuella matrisen*⁵⁰ med ökad förståelse för betydelsen av sexualitetens roll i definierandet av vad det innebär att vara man och kvinna. Butler menar att vi deltar i en heteronormativ genusordning där män och kvinnor förväntas begära varandra. Ambjörnsson definierar detta som ”en ordning inom *vissa* sexuella relationer, begär, rörelsemönster och tal blir mer önskvärda, privilegierade, meningsbärande och begripliga än andra”.⁵¹ Det kan exempelvis handla om sportprestationer, användandet av ett överdrivet macho språkbruk eller konkreta manifestationer av heterosexualitet genom framgångar hos det motsatta könet.⁵²

Enligt Connell är det omöjligt att förstå maskulinitet om man inte tar hänsyn till andra faktorer såsom exempelvis klass.⁵³ En intersektionell förståelse av identitet har alltså varit grundläggande för studiens teoretiska perspektiv. Vi måste ständigt vara öppna för att flera faktorer (såsom klass, etnicitet, ålder, sexualitet, funktionalitet et cetera) får effekter för hur maskulin identitet konstrueras och att denna konstruktion alltid är präglad av den lokala genusregimen.

Genom att använda sig av genusbegreppet öppnas det alltså upp för att bredda förståelsen av vad det kan innebära att blir man i en viss kontext; I detta fall - som lärare och elev på ett homogent manligt yrkesförberedande gymnasieprogram. Detta eftersom denna identitetskonstruktion är bunden till en viss kontext och därför är förknippad med vissa attribut. Exempelvis framkom i samtal med lärarna hur de ständigt förhöll sig till den manliga arbetarklassmaskulinitet som präglar deras gamla arbetsplatser och som eleverna möter på sin praktik.

---

⁴⁸ Connell (1999): 39

⁴⁹ Ibid: 45. För en mer utförlig kritik av könsrollsteorin se Connell (1999): 38-45

⁵⁰ Judith Butler, *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. (New York: Routledge, 1990): 151 ff

⁵¹ Ambjörnsson (2004): 16

⁵² Vilket är attribut förknippade med en överordnad position i den statushierarki som Connell benämner som *hegemonisk maskulinitet*. Jmf: Connell (1999): 63, 94 & 138-142

⁵³ Ibid: 113.

Hegemonisk maskulinitet

Connell menar att vissa typer av normerande maskuliniteter reproduceras genom återkommande praktiker som underordnar kvinnor (men även män som inte lever upp till den idealiserade föreställning om vad det innebär att vara man som för tillfället råder). Detta maskulinitetsideal ”upprätthåller den hegemoniska positionen i ett visst mönster av genusrelationer”.⁵⁴ Vad den hegemoniska maskuliniteten rent konkret innebär är alltså historiskt föränderligt och varierar beroende på kontext men är enligt Connell alltid ”det för tillfället accepterade svaret på frågan om patriarkatets legitimitet”⁵⁵ och bygger på att män för att uppnå statuspositioner fjärrar sig från det som anses feminint och/eller homosexuellt.

Inom könssegregerade grupper (såsom exempelvis det elprogram som är föremål för denna undersökning) är de män som enligt Connell är mest utpräglat underordnade homosexuella män. Alla män (oberoende av sexualitet) kan dock förlora status i gruppen genom att sammankopplas med feminint kodade attribut.⁵⁶

För att vinna status i en homogen mansgrupp gäller det alltså att se till att förknippas med sådant som signalerar maskulinitet. Då dessa maskulina attribut sällan är konstruktiva i en skolmiljö påverkar denna strävan gruppen ”pojkar” negativt avseende studieprestationer.⁵⁷ Detta eftersom de attribut som är förknippade med framgång i skolan (såsom att sitta och lyssna på läraren, plugga till proven och att ”lägga manken till” i skolarbetet) förknippas med femininet. Inom utbildningssociologisk forskning har detta givit upphov till begreppet *antipluggkultur* som kommer att vara relevant för denna undersökning.⁵⁸

Att undervisa pojkar

Connell erbjuder ett specifikt teoretiskt ramverk kring hur en kan analysera maskulinitet och de genus- och undervisningsfrågor som berör pojkar. I sin artikel *Att undervisa pojkar* diskuterar hon hur långt vi kan generalisera om underprestation i förhållande till pojkar som grupp.

Connell menar att förståelsen av genuskapandet måste förstås som institutionellt: ”I organisationer, på arbetsplatser och statligt är genus inbäddat i en mängd institutionella arrangemang som t.ex. arbetsdelning och fördelningen av

---

⁵⁴ Ibid: 114

⁵⁵ Ibid: 115. Exempelvis är det stor skillnad på vad det innebär att leva upp till vad det innebär att vara maskulin i en högpresterande skolkontext (Se exempelvis: Kalat (2012); Palme (2009)) respektive lågpresterande skolkontext (Se exempelvis Paul Willis, *Learning to labour: How working class kids get working class jobs*. (Hamshire: Gower Publishing, 1977).

⁵⁶ Att unga män fjärrar sig från det som anses feminint är framträdande i det begrepp som Willis (1977) definierade som ”*motkultur*”. Han menade att unga arbetarklassmän protesterade mot skolans medelklassnormer genom att vägra inordna sig i skolväsendets strukturer. Denna vägran resulterade i förlängningen i en exkludering från utbildningsväsendet (på grund av låga betyg vilket innebar att de nekades tillträde till högre studier) vilket var en förklaring till att dessa unga män reproducerades som arbetarklass.

⁵⁷ Jmf: Holm (2005) och Kalat (2010).

⁵⁸ Willis begrepp *motkultur* har vidareutvecklats och använts i forskningen om unga mäns underprestation (se exempelvis Nordberg (2008); Holm (2005); Kalat (2010)). Ur denna utbildningssociologiska tradition hämtas det för denna undersökning relevanta begreppet *antipluggkultur*.

maktpositioner”.⁵⁹ Vidare menar hon att varje lokalt sammanhang innebär en unik genusregim som är en produkt av både den övergripande strukturella genusordningen och de lokala förhållanden som är unika just för det specifika sammanhanget. På så sätt har varje skola en unik genusregim som enligt Connell består av fyra olika typer av genusrelationer som samverkar.⁶⁰

Maktrelationer handlar om hur auktoritetspositioner fördelas bland lärarna och hur ”dominansmönster, kränkningar och kontroll över resurser ser ut bland eleverna”.⁶¹ Ett mönster som belyses är kopplingen mellan maskulinitet och makt och mäns överrepresentation på höga positioner inom utbildningssystemet. Ett annat exempel är hur kontrollen av ett område på en skolgård (som används för informella fotbollsmatcher) kan vara betydelsefullt för ”upprätthållandet och dominansen av en aggressiv och fysisk maskulinitet i kamratgruppen”. Exempel på detta är elever som genom fysisk beröring utövar dominans över kamrater.

Arbetsdelningen handlar om hur vissa ämnen tenderar att präglas av kvinnlig respektive manlig dominans. Exempel på detta är att koncentrationen av kvinnliga lärare är högre i ämnen såsom hemkunskap och språk medan koncentrationen av manliga lärare är högre i ämnen såsom naturvetenskap och teknik. Här inkluderas även den mer informella uppdelningen av uppgifter baserat på kön. Det kan handla om allt ifrån att en lärare frågar efter ”Ett gäng stora starka pojkar” som kan hjälpa till att flytta möbler till att eleverna tenderar att göra könssegregerade val av yrkesutbildning. Ett tydligt exempel i denna undersökning är den extrema könssegregation som präglar det program som studerats.

Emotionella mönster finns i undervisningen och innebär att vissa känslor och beteenden förknippas med vissa specifika roller i skolan. Det kan exempelvis handla om ”den tuffe rektorn” eller ”den inkännande dramaläraren”. I denna undersökning framträdde exempelvis föreställningar om ”den tuffa byggnadsarbetaren” i samtal med lärarna⁶². De viktigaste känsloreglerna i skolan rör sexualitet och här lyfter Connell fram förbudet mot homosexualitet som en viktig del i definierandet av maskulinitet.

Symbolik

Connell menar att skolan visserligen i stor utsträckning tar över genuskoder från kulturen i allmänhet⁶³ men att skolan trots allt är att betrakta som en av ”de viktiga platser där i maskulinitet formas”.⁶⁴ Skolan har sina egna symbolsystem såsom ”uniformer och klädkoder och formella och informella språkkoder”. Här lyfts könskodningen av kunskap (d.v.s. definierandet av vissa ämnesområden som maskulina respektive feminina) fram som en särskilt viktig symbolisk struktur.

---

⁵⁹ Robert W. Connell. Att undervisa pojkar. *Manlighet i fokus - en bok om manliga pedagoger, pojkar och maskulinitetsskapande i förskola och skola*. (Stockholm: Liber, 2012): 165

⁶⁰ I denna undersökning ses det program som är föremål för undersökningen som en separat genusregim.

⁶¹ Ibid: 166. OBS: resten av citaten i teoridelen är från samma sida om inte annat anges.

⁶² För vidareutveckling se: Resultat och analys.

⁶³ En blick på mediaforskningen visar exempelvis att framställningen av allt ifrån rockmusik, ölreklam, actionfilmer till nyhetsprogram är fulla av maskulinitetsrepresentationer som bidrar till att forma vår bild av vad det innebär att vara man.

⁶⁴ Ibid: 164

Genom att undersöka hur Connells teoretiska begrepp tog sig uttryck lokalt har undersökningen tecknat en bild av den lokala genusregimen. För analysen har *emotionella mönster* och *maktrelationer* varit särskilt betydelsefullt då dessa begrepp på ett tydligt sätt präglade statusförhandlingarna i den undersökta gruppen. *Symbolik* har hela tiden funnits som en underström i analysen men tonats ner något. Exempelvis hade större fokus kunnat läggas på klädkoder och de undersökta förhållande populärkultur. *Arbetsdelningen* med perspektiv på vilken typ av yrkesidentiteter som eleverna aspirerar vilket varit centralt i utformandet av begreppet *den tuffe byggnadsarbetaren*.

Metod

Deltagande observation

Den metod som valts är *deltagande observation* vilket enligt Katrine Fangen innebär ett "insamlande av data genom att delta i de studerade människornas vardagsliv".⁶⁵ Huvudskälet till metodvalet är ambitionen att studera *hur* identitet kan formas snarare än att genom kvantitativ metod kartlägga strukturella mönster. Detta innebär att metodvalet präglats av en ambition att nyansera teoretiska begrepp snarare än att generalisera.

Metodvalet har inneburit dels observation av den lokala genusregimen men också deltagande i den. Exempelvis har jag, då jag funnit det lämpligt, initierat samtal om ämnen som är relevanta för undersökningen. Skälen till att andra kvalitativa metoder såsom intervjuer valts bort är flera: Det är visserligen enklare att hitta återkommande teman i exempelvis intervju material men observationen som är mindre stringent kan ge exempel på saker som inte nödvändigtvis kommer upp till ytan i en intervjusituation på grund av förväntningar, tabun, på förhand specificerade frågor etc. Detta ligger i linje med ambitionen att inte vara allt för teoribunden utan låta materialet överraska - något som är mindre troligt om exempelvis djupintervjuer används för materialinsamling.

En annan fördel med deltagande observation är möjligheten att ta till vara på betydelsen av rummets utformning i analysen⁶⁶ (vilket är närmast omöjligt med andra kvalitativa metoder såsom intervjuer). Fangen ger exempel på ett antal frågor som forskaren med hjälp av deltagande observation kan ställa: "Vilken typ av aktiviteter uppmuntras av den fysiska utformningen av rummet? Hur använder deltagarna rummet? Hur kommunicerar de med varandra? På vilket sätt använder de rummet för att definiera sig själva? Finns det någon skillnad mellan hur de framträder när de är ensamma, på tu man hand och när de är i grupp?".⁶⁷ Detta innebar rent konkret att olika aspekter av maskulinitet kunnat belysas i och med att de rumsliga förutsättningarna varierats. Kan det eventuellt vara så att lärare betar sig annorlunda då de står längst fram i klassrummet bakom katedern? Kanske är det skillnad på hur hen agerar inför eleverna i förhållande till kollegorna? Kanske låter samtal som sker

---

⁶⁵ Katrine Fangen. *Deltagande observation*. (Malmö: Liber ekonomi, 2005): 29

⁶⁶ Vilket också visade sig vara en viktig pusselbit i förståelsen av undersökningens resultat.

⁶⁷ Fangen (2005): 82

med enskilda elever annorlunda än de som förs i grupp? Och inte minst - hur påverkas elevernas interaktion av lärarens fysiska positionering i rummet?

Enligt Fangen erbjuder deltagande observation möjligheten att fokusera både på det som sägs och det som görs (exempelvis ”hur människor rör sig, hur de placerar sig i rummet, eller vad de uttrycker genom sin klädstil och sitt sätt att vara”⁶⁸) vilket är svårare i exempelvis intervjusituationer. I denna studie kommer hänsyn tas till både och eftersom konstruktionen av maskulinitet bygger på ett intrikat nät av kommunikation där såväl det fysiska som det verbala spelar roll.⁶⁹

Genom att studien presenterats och förankrats hos de studerade i god tid och jag under en längre tid umgått med de studerade (exempelvis i fikarum, korridorer etcetera) har jag förhoppningsvis lyckats lägga grunden till att bygga upp så pass förtroliga relationer till de studerade att den deltagande observationen lyckas gå djupare än vad andra kvalitativa metoder (såsom djupintervjuer) hade kunnat göra. Dock har jag ändå hela tiden varit tydlig med att jag är där i egenskap av forskare. En given brasklapp är att studien endast pågått i fem dagar vilket givetvis är problematiskt avseende undersökningens validitet. Detta har dock tagits i beaktande i kommande diskussioner.

Kritisk-Etnografisk metod

Dennis Beach menar att etnografiska studier av utbildningssystemet i huvudsak kritiseras ifrån från två håll - å ena sidan; för att de ”saknar teoretisk förankring” och å andra sidan; för att den anses vara överdrivet präglad av ”marxistiska, feministiska och antirasistiska” perspektiv.⁷⁰

Beach menar att den senare kritiken bottenar i det faktum att forskaren ser sociala strukturer (och i synnerhet det marxistiska klassbegreppet) som epistemologiska snarare än ontologiska. På så sätt menar Beach att materiella klasskillnader inom utbildningsväsendet reduceras till en chimär och att det som vid en första anblick ser ut som uttryck för stratifiering med bas i materiella förhållanden istället förklaras med sådant som ”motivation of pupils, the beliefs of teachers, and the amounts of cultural capital or number of books in a home or newspapers read in a week”.⁷¹

Detta bör inte tolkas som att ovan nämnda förklaringar är irrelevanta utan snarare att de lyft fokus ifrån förklaringsmodeller som bottenar i materiella, klassmässiga analyser av förhållanden såsom sysselsättning, inkomst och bostadsort. Studier som fokuserat på relevansen av Pierre Bourdies teorier för utbildningsstratifiering har exempelvis

---

⁶⁸ Ibid: 88

⁶⁹ Connell lyfter exempelvis fram både rent fysiska maktförhållanden och kläd- och språkkoder som relevanta för genuskapandet.

⁷⁰ Dennis Beach. On the value of marxism in the understanding and analysis of social class in educational ethnography and the misunderstanding of class as an epistemological category by critics of marxist and other critical traditions. I *New Frontiers in Ethnography*, Sam Hillyard (red.), Bradford: Emerald Group Publishing Limited, 2010: 47. Hämtad på: <http://GU.ebib.com/patron/FullRecord.aspx?p=615844> den 30/1 2014. I en svensk kontext präglas etnografiska undersökningar inom det utbildningssociologiska fältet dock sällan av explicit marxistiska perspektiv.

⁷¹ Ibid: 49

visat att elevernas kulturella kapital är utslagsgivande med avseende på underprestation.⁷²

I förhållande till diskussionen ovan så sällar sig denna studie till den typ av kritisk etnografi som strävar efter att ifrågasätta sociala relationer utifrån hur de förkroppsligar, medierar⁷³ och ”gör” specifika, identifierbara maktstrukturer (mer specifikt: maskulinitetshierarkier inom en specifik genusregim relaterat till klass). Metodvalet präglas alltså av en ambition att skärskåda de materiella förhållanden som präglar de studerade samt att i förlängningen bidra med perspektiv som kan möjliggöra förändring av dessa för att bidra till ett mer jämlikt utbildningsväsende.⁷⁴

Etnografen som målare

I vetenskapligt förankrade studier med etnografisk metod måste etnografen vara öppen med de perspektiv som präglar undersökningen. Därför är det av yttersta vikt att undersökningen är transparent och strävar efter att lyfta fram de perspektiv som präglar den i ljuset samt att tydliggöra att den bild av den studerade miljön som målas av forskaren inte är objektiv utan en produkt av dennes tolkningar.

Beach⁷⁵ drar paralleller mellan etnografi och måleri. Detta innebär att etnografen alltid präglas av att den vänder sig mot det som av etnografen uppfattas som meningsfullt och att den alltså aldrig kan vara objektiv. Istället bygger den precis som måleriet alltid på tolkningar av verkligheten. Vad etnografen uppfattar som meningsfullt bygger alltså på implicita eller explicita teorier och/eller idéer som denne har. Med andra ord präglas alltid det som etnografen presenterar av *vem* etnografen är med avseende på värderingar, bakgrund och perspektiv vilket innebär att dessa måste göras explicita för att möjliggöra transparens. Därför är det av yttersta vikt att den etnografiska undersökningen är transparent och strävar efter att lyfta fram de perspektiv som präglar den i ljuset samt att tydliggöra att den bild av den studerade miljön som målas av forskaren inte är objektiv utan en produkt av dennes tolkningar. Vidare har kritik riktats mot etnografen då den är omedveten om att den ”gör” kultur snarare än att ”upptäcka” eller ”reflektera” den.⁷⁶

Den bild som tecknas i studien har alltså varit präglad av min egen bakgrund som vit, heterosexuell cisman med arbetarklassbakgrund och färgats av begreppen *antipluggkultur* och *hegemonisk maskulinitet* i relation till en neomarxistisk klassanalys.

---

⁷² Skolverket. *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola?: Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer*. (Stockholm: Fritzes, 2009): 100

⁷³ Här avses i första hand den språkliga medieringen - det vill säga hur språket tillåter oss att delta i en rik och nyanserad begreppsvärld som vi använder både för personlig reflektion och mellanmänsklig kommunikation.

⁷⁴ Vilket är centralt för den kritisk-etnografiska skola utifrån vilken denna studie hämtar inspiration, referenser och projektionsytor.

⁷⁵ Dennis Beach. *Ethnography and representation: About representations for criticism and change through ethnography*. I *How to do educational ethnography* (London: Tuftnell press, 2008)

⁷⁶ Paul Willis & Mats Trondman. *Manifesto for ethnography*. *Ethnography* 1(1) (2000): 5-16

Urval

Denna studie avser att genom ett strategiskt urval undersöka hur lärare och elever på ett praktiskt program kan bidra till att transformera och/ eller reproducera arbetarklassmaskulinitet. Att kategorisera de undersökta som en homogen grupp av arbetarklass är givetvis problematiskt dels eftersom klassbegreppet i sig är omtvistat⁷⁷ och dels då det är rimligt att anta att gruppen i någon mån är heterogen i detta avseende.⁷⁸ Därför får inte denna kategorisering ses som absolut. I likhet med Fanny Ambjörnsson väljer jag alltså att betrakta denna kategorisering som ”en sorts provisorisk abstraktion - som ett försök att, trots alla betänkligheter, placera in de båda gymnasieklasserna [i mitt fall bara en] i sociala strukturer förankrade i produktionsförhållanden och arbetsvillkor i samhället”.⁷⁹

Då gruppen som är föremål för denna studie i princip endast består av vita män från arbetarklassen avses att säga något om just denna grupp varför även etnicitet kommer att beaktas som en underliggande faktor⁸⁰. Undersökningens fokus kommer att ligga på intersektionen mellan klass och maskulinitet med avsikt att i detta avseende försöka nyansera förståelsen av vad det kan innebära att fostras till vit arbetarklassman i dagens svenska gymnasieskola. Detta genom att teoretiskt belysa de förhållanden som präglar den aktuella skolkulturen.⁸¹

På ett mer framåtsyftande och visionärt plan är förhoppningen att genom kritiska perspektiv kunna ge uppslag till idéer och verktyg för att på strukturell nivå förändra de mönster som missgynnar elever med vissa identitetskonstruktioner och dispositioner.

Urvalet är alltså strategiskt med avsikt att försöka belysa en viss typ av identitetskonstruktion, nämligen en vit arbetarklassmaskulinitet. Detta har gjorts genom att jag följt ett arbetslag med sju lärare som med ett undantag⁸² består av vita män som tidigare arbetat inom elbranschen och senare sadlat om och blivit lärare på det aktuella elprogrammet. Eleverna som de aktuella lärarna undervisar är indelade i tre klasser med cirka 20 stycken i varje klass. Elevgruppen representerar med få eller inga undantag samma etnicitet och kön som lärarna. Studien har inte kontrollerat för elevernas klassbakgrund vilket innebär vissa problem men eftersom fokus ligger på att belysa hur lärare reproducerar/transformerar ett visst sätt att göra maskulinitet hos eleverna måste dessa problem ändå ses som marginella. Poängen är alltså inte att säga något om vad som definierar vit manlig arbetarklass utan snarare att säga något om hur konstruktionen av en vit arbetarklassmaskulinitet *kan* se ut.

---

⁷⁷ För undersökningar med fokus på klass som kulturellt kapital hänvisas till Mikael Palme (2008) samt min egen uppsats på ämnet: Erik Johansson. *Symboliska tillgångar i antipluggkulturen - en fallstudie av unga mäns skolprestationer på ett mansdominerat praktiskt gymnasieprogram* (Göteborg: Göteborgs Universitet, 2013).

⁷⁸ Exempelvis är det rimligt att anta att elever och lärares bakgrunder i någon mån skiljer sig med avseende på föräldrarnas utbildningsbakgrund, bostadsort, yrke etc.

⁷⁹ Ambjörnsson (2004): 35

⁸⁰ Dock i första hand som en teoretisk abstraktion av ”den Andre”.

⁸¹ Begreppet *skolkultur* uppfattas i denna uppsats som i stort synonymt med Connells begrepp *genusregim*.

⁸² En av lärarna är kvinna och undervisar i svenska och religion.

Genomförandet av etnografen

Studien föregicks av att kontakt togs med rektorn för det berörda programmet där jag informerade om vad studien skulle handla om samt bad om tillåtelse att genomföra den. Därefter togs kontakt med lärarna på programmet och vi träffades för att diskutera studien. I detta skede inhämtades samtycke från berörda lärare muntligen.

Detta gjordes i enlighet med Fangens rekommendationer att presentera mig själv och mitt forskningsprojekt på ett förtroendegivande sätt. I linje med Fangens råd att ”anpassa dig och förhandla med deltagarna om premisserna för forskningen och om ditt sätt att delta i fält”⁸³ förklarade jag först det övergripande syftet med för alla berörda lärare varefter premisserna för forskningen diskuterades. Eftersom kontakten etablerats redan innan jag så att säga var ”i tjänst” och därmed vid detta tillfälle inte nödvändigtvis innehade rollen som forskare torde detta ha bidragit till att lärarna kunde ”känna sig avslappnade” och att vi kunde ”tala som jämnbördiga”.⁸⁴ Här lades också grunden för att få till stånd ett så kallat ”informerat samtycke”.⁸⁵

Under fältarbetets gång har fokus i viss mån förflyttats till elevernas interaktion sinsemellan då denna framstod som särskilt betydelsefull för studien. Främst berodde detta på att lärarna i många fall var fysiskt frånvarande på grund av rumsliga förutsättningar (mycket av elevernas arbete skedde nämligen självständigt i olika lokaler där lärarna på grund av att de var för få inte hade möjlighet att vara närvarande). Detta har orsakat en del etiska problem för studien vilket diskuteras i etikavsnittet.

Då de studerade lärarna haft lektion har jag suttit med papper och penna och skrivit ner dialoger, händelseförlopp, gjort miljöbeskrivningar med mera. Vid fikaraster, luncher eller då vi suttit i lärarrummet och umgått mera informellt har jag istället lagt händelser på minnet för att senare skriva ner dem. Parallellt med insamlingen av data har jag även gjort vissa analytiska och teoretiska reflektioner.

Under observationen har jag aktivt fjärrat mig ifrån att använda ett allt för akademiskt språkbruk och klä mig allt för utstickande då detta är att betrakta som avvikande i en arbetarklassmiljö. Dessutom har jag i min strävan att se till att de studerade kunnat slappna av försökt att inte hela tiden betona min roll som forskare. Detta har till exempel inneburit att jag inte hela tiden stått med papper och penna i högsta hugg eftersom dessa är exempel på attribut som riskerar att ses som verklighetsfrånvända av de studerade.

Vidare har jag aktivt valt att delta i alla möjliga olika sammanhang som de studerade rör sig i. Det innebär att observationerna inte har begränsats rumsligt till klassrummet eller aktivitetsmässigt till konkret skolarbete. Detta eftersom mycket av det som definierar en kultur pågår även då de som deltar inte anser sig göra något aktivt. Fangen tar upp exemplet med ett gäng pojkar som står och hänger i ett gathörn och på frågan om vad de gör svarar ”ingenting” medan de i själva verket gör en hel del (såsom att krossa flaskor, prata om ingenting särskilt, skojbråka med mera). Därför har studien innefattat alltifrån samtal i fikarum till arbetslagsmöten.

---

⁸³ Fangen (2005): 68

⁸⁴ Ibid: 69

⁸⁵ Se: Etik-del

Analysen

Hammersley och Atkinson⁸⁶ menar att valet av teorier⁸⁷ hjälper till att tolka materialet. Dock innebär det inte att vi ska ta en teori för att sedan ställa den mot materialet och se om vi kan falsifiera den. Men vi ska inte heller glömma bort teorin och endast beskriva det vi ser. Istället förordar Hammersley och Atkins en analysmetod inspirerad av "grounded theorizing" som går ut på att etnografen rör sig fram och tillbaka mellan teori och material där teorin hjälper oss att förstå materialet och materialet hjälper oss korrigera teorin då det är nödvändigt. För att genomföra en lyckad etnografi är det alltså viktigt att en hel del analysarbete sker parallellt med insamlingen av materialet. Med hänsyn till detta har små mikropausar där analys baserad på relevanta teorier varit en del av fältarbetet. Här har även hänsyn tagits till Fangens metod för att "tränga bakom det självklara".⁸⁸ Detta genom att ständigt bedöma observationer utifrån olika perspektiv, ställa "naiva" frågor till materialet och på så sätt försöka tränga igenom det förgivet tagna.

För att på ett tillfredsställande sätt få till denna rörelse mellan teori och material krävs enligt Hammersley och Atkins att etnografen är beredd att dra sig tillbaka från fältet under längre tidsperioder för analysarbete. Om vi ägnar för mycket tid åt analysen så riskerar materialinsamlingen att bli lidande. Om vi å andra sidan ägnar för mycket tid åt materialet så riskerar analysen att bli ledande. Därmed förordas alltså ett dialektiskt förhållande mellan teori och material som följaktligen har varit vägledande för denna studie vilket är brukligt inom kritisk etnografisk metod.⁸⁹ Rent konkret har detta inneburit att sådant som varit extra framträdande vid observationen givits större utrymme i analysen och därmed ägnats en mer djupgående teoretisk genomlysning samt att teorin i de fall den motsägs av materialet har reviderats.⁹⁰

Hammersley och Atkinson menar att forskningsproblemet inom etnografisk forskning bör preciseras under arbetets gång snarare än i förhand. Åtminstone bör forskaren vara öppen för att förändra sina frågeställningar om något oväntat dyker upp. Enligt Fangen bör dock hela tiden finnas vissa "huvudteman som styr din uppmärksamhet".⁹¹ Vilket alltså i denna undersökning innebär ett fokus på konstruktionen av maskulinitet. Ett exempel på detta är att observationens fokus under studiens gång förskjutits i riktning mot elevernas interaktion sinsemellan varandra då detta visade sig fruktbart för studien. Detta eftersom lärarna i många fall förhöll sig relativt passiva till elevernas identitetsbygge.

I förhållande till teorier kommer jag alltså i enlighet med Fangens råd att låta mig "övertäckas av något du observerar" och "sedan ta reda på hur vanligt detta är, eller vad det är ett uttryck för, i senare observationer och genom att fråga ut människor om

---

⁸⁶ Martin Hammersley & Paul Atkinson. *Ethnography - principles in practice*, (London: Routledge, 2007)

⁸⁷ Notera pluralformen. Enligt Hammersley och Atkins är det sällan eller aldrig fruktbart att inom etnografisk metod enbart nyttja en teori

⁸⁸ Fangen (2005): 79

⁸⁹ Jmf exempelvis: Willis & Trondman (2000) och Beach (2008)

⁹⁰ Ett exempel på detta är betydelsen av fysisk kontakt mellan både lärare och elever samt elever och elever i utövandet av dominans som i undersökningen framstod som mer betydelsefull än vad teorin föreslog. Ett annat exempel är lärarnas passivitet i förhållande till elevernas statusförhandlingar. För utveckling av dessa resonemang se "resultat och analys".

⁹¹ Fangen (2005): 81

det”.⁹² Rent konkret innebär detta att jag, utifrån teorin, kommer att tolka observationer som uttryck för det som teorin föreslår men hela tiden sträva efter att ta hänsyn till alternativa förklaringsmodeller då det är rimligt. I fältarbetet och samt i analysen av det kommer jag alltså att aktivt söka efter de alternativa förklaringar som kan föreligga och därefter resonera mig fram till den mest rimliga.

Mer övergripande har huvudregeln för studiens uppmärksamhetsfokus varit att försöka se verkligheten ur de studerades perspektiv och i beskrivningen fokusera på jordnära detaljer. Vägledande har alltså varit att ta hänsyn till det sociala och historiska sammanhang som de studerade verkar i. Därmed har också undersökningens ramar varit flexibla i förhållande till teoretiska begrepp.⁹³

Analysverktyg

Efter en teoretisk genomgång med avstamp i Connells teori om hegemonisk maskulinitet och begreppet antipluggkultur har analysystemet skapats ur materialet.⁹⁴ Dessa teman har valts då de varit särskilt ”intressanta”, ”övertäckande” eller ”oväntade”.⁹⁵ Dessa teman belystes sedan i tur och ordning dels i förhållande till teoriernas förväntningar men också med hänsyn till nya perspektiv som materialet i sig erbjöd vilket är i linje med Fangens idéer om att ta sin utgångspunkt i ”teoriernas otillräcklighet” och därifrån röra sig till ”rekonstruktion av teorin”.⁹⁶

Vägledande för analysen har varit att både leta efter det som bekräftar och reviderar teorin för att ge ett exempel på hur hegemoniska maskulinitetsideal kan ta sig uttryck lokalt. I analysarbetet har ambitionen hela tiden varit att dels leta efter det som är återkommande i materialet men att också försöka uppmärksamma de delar som är avvikande, men som ändå måste tas i beaktan.

I analysfasen förordas av Fangen att tänka i ”motstridiga begreppspar” såsom ”harmoni/konflikt, hög/låg (t.ex. status), natur/kultur”.⁹⁷ Detta i linje med ambitionen att använda Connells teoretiska ramverk kring genusregimer enligt vilken skolan är ett exempel på en genusregim i vars ”informella kultur och [...] läroplaner” det återfinns en ”heterosexuell konstruktion av det maskulina och det feminina som motsatta (som ’det motsatta könet’ och ’motsatser attraherar’).⁹⁸ I analysen har syntesen mellan teori och lokalt sammanhang lett fram till konstruktionen av idealtypen *den tuffe byggnadsarbetaren*⁹⁹ som är central för tolkningen av studiens resultat.

Vid presentationen av resultaten har alla utom jag själv oidentifierats. Alla lärare har figurerade namn och på grund av praktiska omständigheter¹⁰⁰ omnämns alla elever som ”Elev 1” och ”Elev 2” etc. - förutsatt att det är mer än en person närvarande. I de fall då endast en elev är närvarande används istället ”Eleven”. Om det funnits särskild

---

⁹² Ibid: 81

⁹³ Ett exempel på detta är Bourdieus habitusbegrepp som visade sig vara mycket relevant i beskrivningen av elevernas rörelsemönster samt kropps- och talspråk.

⁹⁴ Se: ”Resultat och Analys”

⁹⁵ Fangen (2005): 240

⁹⁶ Ibid: 239

⁹⁷ Ibid: 82

⁹⁸ Connell (2012): 168. Detta kan i sin tur kopplas till Judith Butlers heterosexuella matris (se teoridel).

⁹⁹ Se: Resultat och Analys

¹⁰⁰ Att lära sig namnen på eleverna var uteslutet av tidsmässiga skäl.

anledning att särskilja eleverna har beskrivande attribut såsom ”Högstaseleven” eller ”Den högljudda eleven” använts. I annat fall bör ordet ”elev” ses som en generell teoretisk abstraktion av och exempel på det för undersökningen relevanta begreppet vit arbetarklassmaskulinitet.

Informerat samtycke

Fangen¹⁰¹ diskuterar hur ett så kallat *informerat samtycke* kan uppnås vid deltagande observationer. Hon menar att det i vissa fall är extra viktigt att de studerade löpande kan ta del i processen genom att läsa intervjuutskrifter, fältanteckningar och tolkningar för att själva komma med egna synpunkter. Detta leder dock till att de studerade hela tiden påminns om att de är studerade och därmed kan få svårt att känna sig avslappnade. Baserat på studiens ringa omfattning samt det faktum att undersökningen inte berör de grupper och ämnen som enligt Fangen bör visas extra hänsyn har jag aktivt valt att prioritera en avslappnad relation till de studerade. Observera dock att jag alltid varit öppen och svarat på frågor om allt ifrån vad det är jag antecknar till vad studien handlar om.

Eftersom det som studeras bland annat innefattar lärarnas interaktion med elever uppstår dock ytterligare etisk problematik. Denna har i största möjliga mån kringgåts genom att lärarna på förhand informerat eleverna om att studien kommer att bedrivas och att jag vid kontakt med elever hela tiden varit tydlig med att de har möjlighet att helt stå utanför studien (det vill säga helt falla bort i observationen) om de så önskar. En annan åtgärd som vidtagits är att eleverna anonymiserats totalt genom att de i analysen fått självständiga beteckningar i varje enskilt scenario. ”Elev 1” är alltså inte samma elev i hela analysen utan dessa beteckningar har gjorts godtyckligt utifrån varje enskilt scenario.¹⁰²

Forskningsetiska principer

Vetenskapsrådets forskningsetiska principer innebär att en vid samhällsvetenskaplig forskning måste ta hänsyn till både *forskningskravet* och *individskyddskravet*.¹⁰³ Kontentan av dessa krav är att forskningen med hänsyntill de individer som ingår i denna forskning skall bidra till att utveckla kunskap om samhället såväl som samhället självt. Detta innebär att varje undersökning präglas av en balansgång mellan de fyra mer specifika krav som Vetenskapsrådet stipulerar. Nedan redogörs för dessa krav i tur och ordning.

Till följd av *Informationskravet* har fältarbetet föregåtts av kontakt med berörda lärare där övergripande information om vad studien handlar om samt varför de tillfrågats att delta delgivits. Vidare har de studerade (utifrån *samtyckeskravet*) informerats om att de när som helst kan avbryta deltagandet i studien och/eller när de så önskar be mig lämna platsen för observationen. Anonymisering av deltagarna vid presentationen av resultaten samt försäkran om att materialet endast kommer att användas i

---

¹⁰¹ Fangen (2005): 205-206

¹⁰² Detta missgynnar i någon mån analysen eftersom kontinuitet i vem som är vem uteblir. I detta fall har alltså prioriteringar gjorts till förmån för anonymitet.

¹⁰³ Detta avsnitt är helt och hållet baserat på Vetenskapsrådets dokument *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*
Hämtat på: <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (2013-10-15).

forsknings syfte innebär att *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet* måste anses tillgodosedda.

Validitet

Urvalet är strategiskt vilket gör att undersökningen avser att säga något om en specifik grupp. Eftersom undersökningen är begränsad på grund av tidsmässiga resurser och dessutom endast görs i en specifik kontext görs inga större anspråk på generalisering. Istället avser undersökningen bidra till att nyansera och utveckla teoretiska begrepp genom att bidra med ytterligare exempel på hur teorin kan komma till uttryck. Genom att förhålla sig till tidigare forskning avses att belysa aspekter av maskulinitet som underskattats eller missats i denna forskning.

Eftersom de studier som refereras endast studerar könsmässigt heterogena grupper öppnas eventuellt upp för sådana möjligheter. Jag anser det befogat att till skillnad från exempelvis Holm¹⁰⁴ och Kalat¹⁰⁵ genomföra studien i homogent manlig kontext för att undvika homogenisering av gruppen killar genom att den hela tiden kontrasteras mot andra grupper.¹⁰⁶ Av samma anledning är studien särskilt intressant då den sker i en kontext där även lärarna på många sätt delar elevernas identitetsdispositioner¹⁰⁷. På så sätt ökar möjligheten att nyansera vad det kan innebära att formas till vit arbetarklassman på ett praktiskt gymnasieprogram.

Resultat och analys

Rumsliga förutsättningar

Elprogrammet består av tre fysiskt avgränsade klassrum. Ett är avsett för undervisning i svenska och religion och de två övriga är El-salar. Vidare finns ett separat rum där eleverna kan sitta och arbeta med bland annat lödning samt ett rum där det finns elektronik såsom datorer och stereoanläggningar. Ytterligare ett avgränsat rum finns där ett antal bås avsedda för att öva montage är uppsatta. Utöver det finns två utrymmen som är integrerade i korridoren där eleverna kan arbeta med montering och installationer. I en annan del av korridoren finns en verkstad med svarv, borr och andra maskiner. De utrymmen som hänger ihop med korridoren fyller både funktionen som lektionssalar och uppehållsrum.

Under en typisk lektion rör sig både elever och lärare fritt mellan åtminstone två utrymmen, dels klassrummet där en del av eleverna sitter och jobbar samtidigt som andra är ute i verkstan och arbetar praktiskt. Lärarna lämnar elevgruppen ensam i klassrummet i perioder. Detta för att exempelvis gå ärenden eller hjälpa elever som befinner sig i andra rum.

Då eleverna i stort sett kan välja att avskärma sig ifrån läraren genom att gå ut i verkstaden är det enkelt för dem att agera utifrån sina egna tankar, impulser och

---

¹⁰⁴ Holm (2005)

¹⁰⁵ Ann-Sofie Kalat. Stavas killars problem i skolan 'anti-pluggkultur?'. *LOCUS*, Vol 2: 3, (2010)

¹⁰⁶ Ambjörnsson använder samma argument för att enbart fokusera på tjejer i sin studie av femininet.

Jmf: Ambjörnsson (2004): 27

¹⁰⁷ Genom bakgrunden i ett mansdominerat arbetaryrke

normer då läraren är fysiskt frånvarande. Detta gör att lärarna i många fall tvingas förhålla sig mer eller mindre passiva till eleverna förutom då de aktivt söker deras uppmärksamhet. Detta skiljer den lokala genusregimen ifrån ett traditionellt klassrum där eleverna alltid befinner sig i lärarens blickfång och i någon mån kan ha koll åtminstone på de elever som är närvarande. Att eleverna tack vare detta kan undvika disciplinära åtgärder i kombination med att elever som har rast fritt kan umgås med de som har lektion i anslutning till korridoren bidrar till att det råder en informell stämning på lektionerna.

I ett rum sitter en elev och arbetar koncentrerat med lödning. En annan sitter och läser och en tredje räknar i sin mattebok. I detta rum är det helt tyst och koncentrerat vilket gör att atmosfären i rummet skiljer sig väsentligt gentemot den slamriga och støjiga stämning som präglar den största delen av den yta som eleverna har till sitt förfogande.

En tuff jargong

Lektion i elkorridoren

Några elever sitter och arbetar och en av dem frågar efter hjälp. Håkan går fram för att inspektera arbetet och blir irriterad eftersom eleven har gått för fort fram: ”Du ska koppla efter den ritning du har fått, inte bara kolla på grannen utan koppla efter ritningen” utbrister han. ”Brukar ni alltid koppla på känn eller?”. Därefter förklarar han för eleven vad som skall ändras, men stämningen i gruppen har sjunkit märkbart. Då förklarar Håkan för dem att han ”måste ju vara lite jävlig så att ni [eleverna] skall förstå vad som väntar när ni kommer ut i arbetslivet”.

En elev tar fram en snusdosa varpå Leif säger att ”småbarn ska ju inte hålla på med snus”. Detta säger han till eleven som är en rätt liten och spinkig kille. De andra eleverna hänger på och retas och någon frågar om ”han har rymt ifrån högstadiet?”.

Här kategoriseras eleven som ett ”småbarn” vilket enligt Connell är förknippat med en underordnad position i den hegemoniska maskulinitetshierarkin.¹⁰⁸ Kroppen verkar här ha en viss betydelse. Många av eleverna på elprogrammet är fysiskt stora och vältränade. Att den elev som här placeras i en underordnad kategori är liten till växten och spinkig verkar ytterligare cementera hans position i hierarkin.

Leif går fram till en elev som sysselsätter sig med något annat än att jobba och frågar varför han inte gör det han ska utan sitter och kollar på ett youtube-klipp. Eftersom elever ignorerar honom tar Leif tag i elevens arm och återupprepar sin fråga med höjd röst. Att fysiskt ta tag i eleven är ett sätt att använda kroppen för att utöva dominans vilket är återkommande i materialet. Eleven påstår att han ”har paus”. Leif skakar uppgivet på huvudet och svarar sarkastiskt att eleven ”har haft paus sedan högstadiet”.

---

¹⁰⁸ Connell (1999): 116-117

I klassrummet

Ett par elever sitter längst bak i klassrummet och småpratar. En elev drar ett våldtäktsskämt varpå en annan elev i gruppen utbrister att han är "sjuk i huvudet". Trots detta skrattar alla och skämtar vidare om att amputera kroppsdelar. Denna typ av rå jargong verkar vara en del av den kultur som accepterar ett relativt stort mått av våld.

Leif delar ut en enkät till eleverna. När eleven som precis dragit det grova skämtet får enkäten säger han att han hellre vill göra om den enkäten som de fick i samband med utvecklingssamtalet eftersom han "mår så jävla dåligt". Detta sägs med uppenbart sarkastisk ton. Leif svarar att "nu är det denna enkäten som gäller" Eleven svarar att han hellre hoppar ifrån Älvsborgsbron. Elevens agerande i denna situation är uppenbart ironiskt. I hans självdestruktiva yttranden ligger en underton av något som mycket väl kan tolkas som förakt emot svaghet. Detta kan ses som ett manifesterande av maskulinitet.¹⁰⁹

Maskulinitet med tydliga gränser

I fikarummet

Lärarna i arbetslaget sitter tillsammans och fikar. Stämningen är avslappnad och de frågar mig en aning pliktskyldigt om min C-uppsats. Med tanke på ämnet så leds diskussionen föga oväntat in på frågor om jämställdhet. "Vi har det jämställt hemma" skämtar Leif. "Jag slänger ner tvätten i tvättkorgen och frugan tvättar den". Uppenbarligen finns en hel del självdistans till ämnet och samtalet glider in på matlagning som är något Håkan gärna sysslar med.

Håkan börjar hacka på Leif som är mera välklädd än sina kollegor (han har en välstruken skjorta och chinos till skillnad från de andra som har en mera ledig klädstil) om att han "är så himla redig". Leif gör en lekfull pose som indikerar att han blir mycket sårad av detta varpå Håkan ber honom om ursäkt med en överdrivet kärleksfull och feminin ton. De fortsätter skämta och Leif hänger på: "Ja, alltså det är ju viktigt att stryka kalsongerna och så".

I detta samtal är det tydligt att lärarna är införstådda med att det finns en norm som säger att män och kvinnor skall vara jämställda. Att skämta och överdriva kring uppdelningen av hushållsarbetet mellan man och kvinna kan ses som en strategi för att kunna distansera sig till jämställdhetspolitiska strävanden för att inte behöva ta dem på allvar. Att tvätta ses uppenbarligen som en kvinnligt kodad hushållssyssla som lärarna i någon mån tar avstånd ifrån. Detta finns även inbäddat i jargongen när det skojas om att Leif är "så himla redig" eftersom hans prydighet avviker ifrån de andra männens mera lediga klädstil. Leif erkänner själv sin position som avvikande genom att spela med i skämtet och överdriva om hur viktigt det är "att stryka kalsongerna". På så sätt tillskriver han sig självmant ett typiskt kvinnligt kodat beteende.

---

¹⁰⁹ Ibid: 116-117

Denna lek med att positionera sig genom manligt och kvinnligt kodade beteenden återkommer även i elevernas umgänge. På lektionen har Håkan enskilda samtal med en del av eleverna medan de andra arbetar självständigt.

Lektion i klassrummet

- Elev 1: Faaan, så jävla seg dag i skolan idag. Jag slutar klockan 16.
Elev 2: Jag vet. Och det är typ el hela dagen.
Elev 1: Vad ska du göra sen då?
Elev 2: Vi har [fotbolls] match idag
Elev 1: Haha, då kan jag ju hänga med och vara cheerleader?

Ordet cheerleader uttalas med tydlig ironi. Givetvis är det otänkbart att han skulle stå där med pom-poms och utföra synkroniserade danser i takt med hejja-ramsorna. Att leka med att inta en stereotyp kvinnlig roll blir här ett skämt som understryker något de båda eleverna har gemensamt - nämligen att de båda är män.

Jag och en elev diskuterar bristen på tjejer på elprogrammet.

- Jag: Är det inte tråkigt att det bara är killar här?
Elev: Jo... Det är ju kul med lite variation
Jag: Har det alltid varit så eller?
Elev: Nej, alltså vi hade ju en här i ettan, men hon slutade ju.
Jag: Märker du någon skillnad?
Elev: Ja, det är ju stor skillnad om det är tjejer med. Alla killar springer ju runt här och fiser och kastar snus hela tiden liksom.

Det verkar som eleven tycker att det faktum att gruppen är homogen med avseende på kön påverkar stämningen. Att killarna "springer runt" och "kastar snus" när de är ensamma kan ses som ett uttryck för att antipluggkulturen förstärks i homogent manliga sammanhang.

Håkan kommer in i samtalet

- Håkan: Det är ju tråkigt att det inte går några tjejer här längre
Jag: Jo...
Håkan: En Jonna står ju på listan för nästa år. Jag hoppas att det är en tjej men man vet ju aldrig i dessa tider.

Detta skämt, som driver med att det idag inte är så självklart med könsidentiteter kan tolkas som ett uttryck för en relativt sett konservativ syn på genus ¹¹⁰.

En annan elev kommer in i klassrummet och frågar om han kan få låna en mobilladdare av en kamrat. Denne tittar skeptiskt på honom och säger "jaha, du ska leka tattare nu alltså?". Den första eleven reagerar inte på detta utan går fram och tar laddaren och sätter sig.

---

¹¹⁰ Vilket enligt Winters et. al. (2011) är förknippat med arbetarklassmaskulinitet.

I detta sammanhang som är homogent ”vit” används ordet ”tattare” för att markera lågstatus och mer specifikt för att markera att en person snyltar på andras grejer istället för att använda sina egna. Detta språkbruk hade troligtvis varit mer problematiskt i en kontext som var mindre homogen med avseende på etnicitet. På så sätt kan detta språkbruk vara ett sätt för eleverna att konstruera sig själva som tillhörande vithetsnormen där lågstatuspositionen blir att (om än skämtsamt) placeras i kategorin ”tattare”.

Goa gubbar

Lektion i klassrummet

Det är svårt för Håkan att få uppmärksamhet från alla elever. Många sitter och diskuterar annat när han går igenom praktisk information. Och då är det ändå bara cirka fem minuters genomgång. Eleverna sitter och suckar och småpratar med varandra under tiden. Plötsligt avbryter en elev exempelvis med ”men hallå, jag måste ha kaffe nu!”.

Efter genomgången frågar läraren vad de tänkt göra idag och eleverna föreslår lunchrast, som ett skämt. Sedan sätter arbetet igång. Lärare och elever skojar och stöjar tillsammans och stämningen är uppsluppen. En elev frågar Håkan om han kan bli insläppt på ett ställe. Håkan (som har glömt nyckeln) svarar då: ”Nae, alltså det min kollega som är nyckelbitch idag. Detta är ett exempel på att även lärarna reproducerar ett språkbruk som tar avstånd ifrån icke-maskulina attribut såsom att vara en ”bitch”.

Eleverna agerar spontant och avslappnat och säger rakt ut vad de tycker och tänker till lärarna. Att räcka upp handen för att få ordet kommer inte på tal. Kommentarer är inte begränsade till det som rör skolarbetet utan kan handla om exempelvis ordval och kläder eller i stort sett vad som helst, ofta med någon form av humoristisk underton. En elev kommenterar att en annan elev, som han tycker är jobbig, kan ”gå och hänga sig”. Detta uppmärksammas inte av Håkan. Att använda denna typ av tuffa jargong är mer eller mindre oproblematiskt vilket kan hänga ihop med att deltagarna undviker att förknippas med feminina attribut såsom att exempelvis vara ”mesig” och ”feg”.

Majoiteten av eleverna går ut ur klassrummet och arbetar praktiskt

Ett ständigt sorl ligger i luften när eleverna arbetar i grupper med att montera efter olika elscheman. Stämningen är mycket avslappnad. Killarna skojar och visar varandra roliga saker på datorn när det faller dem in. Några elever som har rast sitter och hänger i samma rum. En av dessa elever har slängt skräp på marken vilket resulterar i en syrlig kommentar från Leif: ”vi har papperskorgar också”. Men det är ständigt nära till skratt. En annan elev skojar om att han är ”extra dum” och behöver ”särbehandling”. Hans kamrat hakar på och skämtar om att han rymt ifrån särskolan. Eleven skäms inte för att tillskriva sig epitet som visar hans oförmåga att ta sig fram i utbildningssystemet vilket kan härledas till det faktum att ”flit” och ”plugg” inte ryms inom de ideal som präglar antipluggkulturen. Eleven ser det till och med som oproblematiskt att kategorisera sig själv som varandes i princip

psykologiskt funktionshindrad vilket då det innebär ett avståndstagande från den praktik som skolarbetet innebär.

Humor är en strategi som används för att få uppmärksamhet och status. Att alla andra skrattar med en blir ett sätt att sätta strålkastarljuset på sig själv. Både lärare och elever använder sig av detta och ofta är det konkurrens om det utrymme som krävs för att vara den som för tillfället är den roliga killen i klassrummet. Detta ingår i ett mönster som går ut på att hålla god stämning och vara en go gubbe. Eftersom det samtidigt råder en informell och avslappnad stämning där elever som egentligen inte är med på lektionen sitter i samma rum och umgås avslappnat med varandra samt pratar med läraren är det av flera skäl svårt att upprätthålla arbetsdisciplinen. Därför bidrar både de rumsliga förutsättningarna och idealet att vara en go gubbe till att reproducera ett sammanhang i vilket elevernas skolprestationer blir lidande.

Reproduktion

I lärarrummet

Under fältarbetet fanns det tendenser hos lärarna att motarbeta de beteenden som är förknippade med antipluggkulturen. I andra avseenden verkade lärarna snarare bidra till att konstruera eleverna som hemmahörande någon annan stans än i utbildningssystemet. Detta är något som kom till uttryck under ett samtal kring den nya gymnasieskolan där möjligheten för elever på de praktiska programmen att studera vidare på högskola har minskat.

Jag: Hur ser du på att det blivit svårare för eleverna att plugga vidare?

Läraren: Svårare och svårare [...] Jag ser det mer som att killarna får fokusera på det som kanske är viktigt för dem [...] Många som går här har inte några toppbetyg direkt och på ett sätt är det ju bra att dom får gå ett program som kanske ger dem mer.

Denna reproduktion av antipluggkulturen förstärktes även av elevernas möte med arbetslivet genom praktiken. Under en episod står en elev och försöker förklara varför hans närvarolapp saknar underskrifter trots att han den senaste tiden har haft praktik på ett bygge.

Eleven - Ja, men alltså han [handledaren] tog lappen han skulle fylla i på praktiken och slängde den och sa "Jag skiter i det här, fyll i den själv"

Läraren - Ja, fast nu är det ju inte så det funkar i skolan

Eleven: Detta är ju inte i skolan, det är ju ute i verkligheten

Läraren: Praktiken är en del av skolarbetet

Eleven: Ja, men han hade ju inte tid

I denna situation är det inte svårt att föreställa sig att eleven upplever en konflikt mellan skolans förväntningar på akademisk ordning och reda där bedömning enligt specifika kriterier och närvarolappar är naturliga inslag och det arbetsliv som de senare förväntas träda in i. Att på praktiken konfronteras med en aversion mot skolans

värld liknande den som frodas bland eleverna bidrar troligtvis till att reproducera antipluggkulturen. Detta eftersom skolans regler inte tas på allvar ”ute i verkligheten”.

Att undvika plugg

Lektion ute i elkorridoren

Håkan går runt och kollar hur det går för eleverna. Hans kroppsspråk och tonalitet signalerar att han är öppen och positiv inför att erbjuda hjälp. Några av eleverna jobbar praktiskt med en uppgift och längre borta i korridoren står ett gäng elever och hänger. De skojar och gruffar. Håkan går fram till en elev som sitter på youtube och uppmanar honom att börja arbeta. Ytterligare några elever engagerar sig i att laga en sopkvast på ett ytterst omständligt vis som inkluderar ett skruvstöd, en hammare och en stege och det är uppenbart att de lägger mer tid och energi på denna uppgift än vad som egentligen är nödvändigt. Hela tiden sker en del skolarbete parallellt med att eleverna mer eller mindre bara sitter och hänger eller hittar på annat att göra. Detta ligger i linje med Kalats teori om att killar tenderar att skapa faktiska självhinder för att undvika att uppfattas som ”nördiga” eller ”överambitiösa” och därmed förknippas med femininitet.¹¹¹

”jag ska slå sönder dig ditt jävla babbelhövve” utbrister en elev och hytter med näven mot en kamrat¹¹². Sedan börjar de skojar och skuggboxning utförs även mot läraren Håkan som går fram till dem, lägger en hand på en av elevernas axlar¹¹³ och försöker få dem att koncentrera sig på arbetet.

Håkan: Det är lektion. Vad brukar man göra på lektion?

Elev: Olika saker...

Läraren: Jobba nu killar!

Elev: Kan vi inte få gå tidigare eftersom vi inte haft någon rast?

Håkan: Vi har ju ingen rast denna lektionen.

Elev: Nä, men vi kan ju hitta på en.

Håkan: Du vet psykisk och fysisk ansträngning, det är det som ingår i ett arbete och det är det man kan få betalt för

Elev: Jag vill ju också äta, alla andra har ju gjort det” (detta trots att det inte har varit lunch ännu.

Läraren: Nä, nu är det för mycket snack här

Denna typ av dialoger är vanligt förekommande. I allmänhet går de ut på en form av förhandling mellan lärare och elever där eleverna i typfallet strävar efter att slippa undervisning/ansvar och lärarna försöker motivera dem att engagera sig i skolarbetet. Dialogen ovan är ett exempel på den avslappnade attityd till studier som i högre utsträckning präglar gruppen ”pojkar” än gruppen ”flickor”. Enligt Landstedt m.fl.

---

¹¹¹ Jmf: Kalat: 32-33 & 36

¹¹² Våld och hot om våld förekommer ständigt.

¹¹³ Att använda sig av kroppen för att utöva dominans är en strategi även bland lärarna.

beror detta på att pojkar som eleven ovan har mindre psykologiska drivkrafter att anstränga sig i skolan jämfört med en flicka i en liknande situation.¹¹⁴

Avslappnad inställning till prestation

Lektion i klassrummet

Några elever sitter i klassrummet och arbetar med varierande intensitet. Många kollar på youtube eller kollar sportresultat på sina mobiler och laptops snarare än att jobba med det program som är meningen. Johan går runt och kollar hur det går för eleverna och ser till att det arbetas. Han tar två elever i nacken och säger ”det är inte rast nu, kom igen!”. Att på detta vis använda fysisk dominans för att få elevernas uppmärksamhet är en strategi som återkommande används av lärarna. Detta är ett exempel på hur lärarna reproducerar bilden av mannen som fysisk dominant vilket ingår i det hegemoniska maskulinitetsidealet.¹¹⁵

En av eleverna frågar en annan vad svaret blir i en uppgift med motiveringen att han ”inte orkar räkna”. En annan elev säger till sina kamrater att de måste smyga iväg nu för dom ska på ”CP-svenska”. En av kamraterna hänger på och skojar om att en tidigare lärare ”trodde han hade damp”. Att tillskriva sig själv epitet som ”damp” och att gå på ”CP-svenska” kan ses som ett uttryck för ett avståndstagande från en skolkultur där eleverna förväntas anpassa sig till de förväntningar som ställs på dem. Istället för att skämmas över att man behöver stödundervisning i svenska så ser man det som en ursäkt för att slippa delta i annat skolarbete och det finns inga synbara tecken på att det skulle vara något negativt att vara efter i svenskan. Att av tidigare lärare tillskrivas epitetet ”damp” gör att man ses som en person som inte passivt accepterar skolans regler vilket ligger i linje med antipluggkulturens inneboende motkultur i förhållande till skolan.¹¹⁶

Lektion i klassrummet

En elev med uppenbart hög status sitter avslappnat och bekvämt längst bak i rummet och koncentrerar sig på sin dator utan att ge sina kamrater någon särskilt uppmärksamhet. Samtidigt sitter två andra elever bredvid och samtalar sporadiskt. Ofta vänder de sig till högstaseleven men bemöts i huvudsak med nickar eller korta svar. En annan elev kommer in i rummet, ställer sig bakom högstaseleven och ger honom lite massage. Detta uppmärksammas inte av den masserade eleven utan accepteras snarast passivt.¹¹⁷

Eleverna diskuterar en utekväll där en konflikt uppstod. En kamrat kommenterar att högstaseleven hade kunnat ”golva den där lilla mesen”. Att kategorisera motståndaren som den ”lilla mesen” är ett konkret exempel på hur killarna positionerar sig i en statushierarki där högstaseleven tillskrivs styrka, potentiell förmåga till våld och maskulinitet samtidigt som hans motståndare i historien tillskrivs mesighet, potentiell oförmåga till våldsutövning och femininitet. En annan

---

¹¹⁴ Jmf: Landstedt m.fl (2009): 9-10

¹¹⁵ Connel (2012): 166

¹¹⁶ Jmf: Willis (1977)

¹¹⁷ Det faktum att positiv uppmärksamhet riktas mot eleven utan att han anstränger sig kan ses som en markör för hans position i toppen av hierarkin.

elev pratar om en tjej han träffade samma kväll som var en ”fucking kines”. Att på detta vis tala om rasifierade som definierade av sin etnicitet kan ses som ett sätt att konstruera sin identitet som ”vit” eller ”svensk”.

Lektion i klassrummet

Johan och Leif står längst fram i klassrummet och tar emot eleverna som dyker upp en efter en. De hälsar god morgon och skojar om att folk alltid är försenade. I klassrummet pågår ett ständigt sorl där elever petar på varandra, småpratar och utbyter mer eller mindre subtila gester. Någon sitter längst bak med sin telefon. En annan sitter och fingrar på en morakniv. En elev skämtar om att parabeln är ”biskopsgårdens nationalflagga”.¹¹⁸

En elev har ”tagit något” på skoj. En annan elev ”hotar” honom och säger ”så får man inte göra” med en röst som nog skall föreställa en indignerad lärarinna. Denna lek med våld kan ses som ett uttryck för en ”aggressiv och fysisk maskulinitet”¹¹⁹ samtidigt som rollen som indignerad lärarinna förknippas med skolans krav på flit och disciplin samt något feminint.

Sexualitet

I korridoren

En elev kommer fram till mig när jag sitter på en bänk och jobbar med mina anteckningar. Han slår sig ner på bänken bredvid mig.

Eleven: Vad gör du här egentligen?

Jag: Jag skriver en uppsats om hur ni har det här på skolan.

Eleven: Ska du bli lärare eller?

Jag: Ja.

Eleven: Vad för lärare?

Jag: Samhällskunskap och musik för högstadium och gymnasium.

Eleven: Jaha, det kan ju inte vara kul att vara svenskalärare i alla fall. Hon vi har är helt sjukt grinig. Vad spelar du då?

Jag: Mest är det gitarr och kontrabas. Och så sjunger jag mycket.

Eleven: Haha! Det är som en polare sa, en brudmagnet, typ om man tar fram guran på en fest så kommer tjejerna liksom.

I fältet är det tydligt att den heteronormativa genusordningen¹²⁰ präglar miljön. I de fall då sexualitet och begär diskuteras involverar det uteslutande relationen mellan man och kvinna. Eftersom eleven reagerar positivt först när jag nämner ordet gitarr kan hans reaktion ses som i ljuset av vad som är ett uttryck för eftersträvansvärd maskulinitet - det vill säga att bli begärd av kvinnor.

---

¹¹⁸ Vilket kan ses som en positionering gentemot rasifierade personer.

¹¹⁹ Connell (2012): 166

¹²⁰ Butler (1990): 151 ff och Ambjörnsson (2004): 16

Lektion

Eftersom det arrangeras ett pridetåg i skolan idag diskuterar eleverna det. Man ser det nämligen genom fönstret. Det skojar lite om att en av eleverna borde gå. Denna elev reagerar genom att röra sig graciöst genom klassrummet vickandes överdrivet på höfterna vilket resulterar i skratt bland kamraterna. Därefter fortsätter diskussionen och nu involveras även läraren Johan och jag i samtalet.

Elev: Får man ledig från lektionen om man ska gå i tåget?

Johan: Javisst får du det.

Elev: Måste man inte vara bög för att gå då?

Jag: Alltså vem som helst kan gå för att uttrycka solidaritet. Att alla ska få vara som dom vill liksom.

Elev: Jaha... Jag kommer i alla fall inte gå.

Fallet med pridetåget är ett tydligt exempel på hur homosexualitet förknippas med underordning i den aktuella genusregimen. I vanliga fall hade många av eleverna hoppat på i stort sett vad som helst för att undvika skolarbete men i detta fall är det påfallande nog ingen som avviker.

Diskussion

Sammanfattning av analysen

- Vilken typ av maskulinitet reproducerar och/eller transformerar undersökta lärare och elever?

Begreppet *den tuffe byggnadsarbetaren*¹²¹ framträdde i materialet som ett lokalt exempel på det som Connell definierar som emotionella mönster.¹²² Inom den specifika genusregim som den studerade kontexten utgör fanns detta begrepp hela tiden i bakgrunden som en form av ideal som präglade synen på vad som är eftersträvänsvärt i gruppen - det vill säga att arbeta på ett bygge som elektriker. Den typ av ”sexuella relationer, begär, rörelsemönster och tal” som förknippades med detta ideal var ”mer önskvärda, privilegierade, meningsbärande och begripliga”¹²³ än andra. I materialet förekom mycket få beteenden som kan betraktas som könsöverskridande och i de fall sådana attribut¹²⁴ tillskrevs personer var dess funktion i princip uteslutande att markera underordning.

Idealet om den tuffe byggnadsarbetaren är ett exempel på hur en specifik genusregim samverkar med den övergripande genusordning som präglar samhället i stort¹²⁵ och skapar en bild av maskulinitet. I analysen tjänar denna abstraktion som en form av idealtyp i förhållande till vilken både elever och lärare förhåller sig i konstruktionen av sina identiteter. Denna bild tjänar som en metafor för en vit arbetarklassmaskulinitet som de studerade både speglar sig i och kämpar för att omdefiniera på sina egna villkor. Under fältarbetet har ett antal attribut som kan tillskrivas denna idealtyp utkristalliserat sig. Dessa är dels förankrade i det teoretiska ramverk som ligger till grund för studien och dels i de specifika förhållanden som materialet gav.

Bilden av den tuffe byggnadsarbetaren sammankopplades av studiens deltagare med en rad olika attribut såsom styrka, maskulinitet, kroppslig/fysisk dominans, potentiell förmåga att utöva våld, och att vara ”en go gubbe”.¹²⁶ Samtidigt innebar den ett avståndstagande ifrån sådant som svaghet, plugg, homosexualitet¹²⁷, femininet och att vara icke svensk. Dessa attribut framträder i materialet som lokala uttryck för (och exempel på) hegemonisk maskulinitet.¹²⁸ Kring vissa av dessa attribut rådde mer eller mindre konsensus medan andra präglades av konflikt. Att vara stark och fysiskt dominant sågs generellt som något positivt varför dessa ideal framstod som relativt okontroversiella.

---

¹²¹ Som jag själv konstruerat med inspiration av Connell (2012).

¹²² Connell (2012): 166

¹²³ Ambjörnsson (2004): 16

¹²⁴ Såsom: ”Bitch”, ”bögg”, ”mes” och ”småbarn”

¹²⁵ Som reproduceras i allt ifrån rockmusik, ölreklam och actionfilmer till nyhetsprogram. Jmf: Connell (2012): 166

¹²⁶ Här definierat som att vara en positiv, avslappnad och humoristisk man.

¹²⁷ Något som lyfts fram som särskilt betydelsefullt av Connell (2012): 166

¹²⁸ Jmf: Connell (1999): 63, 94 & 138-142

Lärarna uppvärderade väsentligen ”att plugga” i förhållande till eleverna och de tenderade att ha en i skolans värld något mera socialt accepterad inställning till homosexualitet, att vara invandrare och femininet.¹²⁹ Skillnader i synen på eftersträvansvärda beteenden kom tydligast till uttryck i lärarnas försök att disciplinera eleverna. Den konflikt som här uppstod präglades av lärarnas vilja att få eleverna att delta i undervisningen samt elevernas aversion mot (och strategier för att undvika) detsamma.¹³⁰

- På vilket sätt präglas denna identitetskonstruktion av den specifika kontexten?

Enligt Connell måste vi alltid vara medvetna om att flera faktorer påverkar formandet av maskulin identitet och att denna konstruktion är präglad av en särskild kontext.¹³¹ Därför kommer här redogöras för de speciella förhållanden som präglade den studerade miljön.

En sådan faktor är de rumsliga förhållandena som skiljer sig drastiskt gentemot en traditionell skolmiljö där lärarna i princip har uppsikt över eleverna hela tiden. Eftersom eleverna hade stor möjlighet att undvika lärarnas blickar i de fall då de önskade göra så finns anledning att misstänka att lärarnas möjlighet att påverka elevernas beteende minskade. Med andra ord bör dessa förhållanden ha bidragit till att den antipluggkultur som fanns bland eleverna tilläts verka mera obehindrat än vad den borde göra i andra sammanhang.

En annan faktor är den könsmässigt och etniskt homogena sammansättningen som i princip omöjliggör andra möjligheter att positionera sig än gentemot andra män. Om gruppen hade varit mera heterogen är det troligt att denna typ av positionering skulle bli mera komplex då det hade kunnat finnas andra stereotypa identitetsdispositioner¹³² med potentiellt hög status att förhålla sig till.

En annan faktor är lärarnas bakgrund som troligtvis också bidrog till att i relativt hög grad reproducera av antipluggkulturen. Eftersom alla de studerade lärarna tidigare arbetat inom ett mansdominerat arbetaryrke¹³³ och därmed i någon mån hade liknande erfarenheter som eleverna. Här finns en trolig förklaring till att vissa uttryck för antipluggkulturen som i vanliga fall skulle sanktioneras av skolan sågs genom fingrarna med.

---

¹²⁹ Om lärarna använde sig av nedsättande ord kopplade till etnicitet skulle det exempelvis utgöra ett direkt brott mot skolans styrdokument gällande värdegrund. Jmf: Skolverket, *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola (2011)*. Stockholm: Fritzes): 11-12

¹³⁰ Vilket kan ses som ett uttryck för antipluggkulturen genom skapandet av faktiska självhinder. Jmf: Kalat: 36.

¹³¹ Connell (1999): 114

¹³² Såsom exempelvis det snygga tjejgänget eller det farliga invandragänget.

¹³³ Det vill säga som elektriker på byggen.

Metodologisk diskussion

Undersökningen har klara begränsningar vad gäller generaliseringsanspråk vilket är uppenbart av ett antal olika anledningar. Dels är studiens omfattning mycket liten i förhållande till den forskning som tidigare gjorts på området. Givetvis är det svårt att jämföra resultaten ifrån ett fältarbete som pågått i fem dagar med de som hämtats ur exempelvis sex månader i fält. Av denna anledning måste studiens resultat betraktas som relativt svaga med avseende på validitet. Studiens värde är dock inte i första hand att säga vad som präglar vit, manlig arbetarklassungdom rent generellt. Istället avses att nyansera de teorier kring maskulinitet som är relevanta för den undersökta gruppen. Med andra ord är syftet snarare att bidra med exempel på lokala förhållanden som påverkar konstruktionen av maskulinitet än att säga någon om maskulinitetskonstruktion generellt. Här har denna studie ett värde då den tar upp vissa aspekter (såsom rummets betydelse för antipluggkulturen) som i tidigare forskning inte belysts i någon större omfattning.

Betydelse för lärarprofessionen

Undersökningen ger ett konkret exempel på hur antipluggkulturen kan manifesteras i dagens svenska gymnasieskola. Genom att skärskåda den problematik som råder på ett praktiskt mansdominerat gymnasieprogram bör frågor kunna väckas även rent generellt. Är det exempelvis önskvärt med ett utbildningsväsen som i vissa fall sorterar människor så pass noggrant att den här typen av extremt homogena utbildningssammanhang kan uppstå? Om vi anser att så inte är fallet finns det anledning att börja fundera på vilka alternativ som finns. Inte minst då forskningen tyder på att ojämlikheten i utbildningssystemet har ökat under de senaste decennierna.¹³⁴

En annan fråga som oundvikligen dyker upp är av en mer genuspolitisk natur. Vill vi verkligen att unga arbetarklasskillar ska socialiseras in den här typen av traditionell maskulinitet? Dels då forskningen tyder på att det minskar deras chanser i utbildningssystemet¹³⁵ men också med tanke på de formuleringar kring jämställdhetspolitiska ambitioner som präglar skolans styrdokument.¹³⁶ Värdegrunden är inte kompatibel med att exempelvis femininitet, homosexualitet och icke-vithet nedvärderas i förhållande till maskulinitet.

I analysen framgår att eleverna har en relativt traditionell syn på könsroller vilket i ljuset av Amerikansk forskning¹³⁷ torde hänga ihop med att de är män och att de dels har låga utbildningsaspirationer. Dessa samband förstärks ytterligare av Ungdomsstyrelsens undersökning¹³⁸ som dels visar att svenska män i åldersgruppen 16-26 år tenderar att ha en mer traditionell syn på manligt och kvinnligt samt att de män som är mer traditionella tenderar att vara mera våldsamma. Därför har skolan ett

---

¹³⁴ Detta gäller mellan såväl hög- och lågpresterande skolor som hög- och lågpresterande elever. För genomgång av forskning se Nylynd (2013): 29

¹³⁵ Jmf: Weiss (2003) och Winters et. al.

¹³⁶ Se exempelvis: Skolverket, *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola (2011)*. Stockholm: Fritzes): 5

¹³⁷ Jmf: Winters et. al. (2011) och Weiss (2003)

¹³⁸ Ungdomsstyrelsen (2013): 12-13

ansvar att se till att miljöer som den här undersökta utvecklas mot en mindre statisk och traditionell syn på genus och maskulinitet - om inte annat för att förebygga våld.

Mot bakgrund av detta finns det stor anledning att fundera på hur skolan från högsta strukturell nivå ända ner till individnivå, det vill säga varje enskild lärare, kan verka för en förändring av traditionella könsmonster. I denna strävan hoppas denna undersökning att kunna bidra till att lyfta fram och nysta i den komplexa väv som konstruktionen av en maskulin identitet kan innebära och på så sätt visa på de problem som en allt för snäv kategorisering kan skapa - Både för de som ryms inom ramen för normen och de som inte får plats.

Vidare forskning

Nylund menar att ”ungdomar med arbetarklassbakgrund är starkt överrepresenterade i de yrkesorienterade utbildningarna, samtidigt som dessa utbildningar huvudsakligen förbereder för underordnade positioner i arbetslivet och samhället”.¹³⁹ Detta i kombination med avindustrialiseringens slagsida gentemot mansdominerade branscher¹⁴⁰ ställer en rad frågor kring vilken typ av framtid som väntar de unga män som socialiseras in i någon form av arbetarklassmaskulinitet. Bland annat vore forskning som vidare undersökte eventuella samband mellan det Owen Jones¹⁴¹ i en engelsk kontext definierar som ”demoniseringen” av den (manliga) arbetarklassen, den ökande avindustrialisering som präglar den västerländska senkapitalismen, unga mäns våldsbenägenhet och högerextremismens framfart. Dessa frågor har delvis diskuterats i en svensk kontext¹⁴² men då endast utomvetenskapligt. För att verkligen skärskåda dessa eventuella samband krävs därför vidare forskning där utbildningssociologiska teorier om hur klass och genus påverkar identitetskonstruktion torde kunna bidra med intressanta perspektiv.

---

¹³⁹ Nylund (2013): 15

¹⁴⁰ Se: Edvinsson (2009): 20

¹⁴¹ Owen Jones (2011)

¹⁴² Bl.a. av Lovisa Broström (2012)

Referenser

Tryckta källor

- Ambjörnsson, Fanny. *I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasetjejer*. (Stockholm: Ordfront. 2004).
- Beach, Dennis. Ethnography and representation: About representations for criticism and change through ethnography. I *How to do educational ethnography* (London: Tuftnell press, 2008).
- Björnsson, Mats. *Kön och skolframgång. Tolkningar och perspektiv*. (Stockholm: Myndigheten för skolutveckling, Rapport 13, 2005).
- Broady, Donald. *Sociologi och Epistemologi – Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*. (Stockholm: HLS Förlag: 1990).
- Butler, Judith, *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. (New York: Routledge, 1990).
- Connell, Raewyn. *Maskuliniteter*. Översättning: Åsa Lindén, (Göteborg: Daidalos, 1999).
- Connell, Robert W. Att undervisa pojkar. översättning av Marie Nordberg i *Manlighet i fokus - en bok om manliga pedagoger, pojkar och maskulinitetsskapande i förskola och skola*. (Stockholm: Liber, 2012).
- Edvinsson, Rodney. Ekonomisk tillväxt, genusarbetsdelning och obetalt hemarbeta i historisk belysning. *Historisk Tidsskrift*, vol: 129:1 (2009).
- Gilljam, Mikael och Persson, Mikael. Skolforskning med problem - Funderingar kring en rapport om resultaten i svensk grundskola. *Pedagogisk Forskning i Sverige*, Vol 15:4, (2010).
- Hammersley, Martin & Atkinson, Paul. *Ethnography - principles in practice*. (London: Routledge, 2007).
- Holm, Ann-Sofie. 'Vi killar har lite mer vid sidan om' – maskuliniteter feminiteter och studieresultat. *Didaktisk tidskrift*, Vol 1:2, (2005).
- Fangen, Katrine. *Deltagande observation*. (Malmö: Liber ekonomi, 2005)
- Johansson, Erik. *Symboliska tillgångar i antipluggkulturen - en fallstudie av unga mäns skolprestationer på ett mansdominerat praktiskt gymnasieprogram* (Göteborg, Göteborgs Universitet, 2013).
- Jones, Owen. *Chavs - The demonization of the working class*. (London: 2011, Verso Books).

Jonsson, Rickard, ”Maskulinitetens kris i skolan? Dominerande och lokala diskurser om skolans protesterande pojkar”. *LOCUS*, Vol 2:3, (2010).

Kalat, Ann-Sofie. Stavas killars problem i skolan”anti-pluggkultur”?. *LOCUS*, Vol 2:3, (2010)

Kimmel, Michael. *Pojkar och skolan: Ett bakgrundsdokument om ”pojkkrisen”* (Stockholm: Statens offentliga utredningar, Rapport VII från Delegationen för jämställdhet i skolan, 2010)

Landstedt, E. , Asplund, K. & Gillander Gårdin, K. Understanding adolescent mental health: the influence of social processes, doing gender and gendered power relations. *Sociology of Health and Illnes*, vol. 31: 7, (2009).

Nordberg, Marie (red.). *Maskulinitet på schemat: pojkar, flickor och könsskapande i förskola och skola* (Stockholm: Liber, 2008).

Nylund, Mattias, *Yrkesutbildning, klass och kunskap - En studie om sociala och politiska implikationer av innehållets organisering i yrkesorienterad utbildning med fokus på 2011 års gymnasiereform* (Örebro: Örebro Universitet, 2013).

Nyström, Ann-Sofie. *Att synas lära utan att synas lära - En studie om underprestation och privilegierade unga mäns identitetsförhandlingar i gymnasieskolan* (Västerås: Uppsala Universitet, 2012).

Palme, Mikael, *Det kulturella kapitalet. Studier av symboliska tillgångar i det svenska utbildningssystemet 1988-2008* (Cultural Capital: Symbolic Assets in the Swedish Education System 1988-2008) (Uppsala: Uppsala Universitet, 2008).

Sernhede, Ove (red.). *Förorten, skolan och ungdomskulturen*. (Göteborg: Daidalos AB, 2011).

Skolverket. *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola* (Stockholm: Fritzes, 2011).

Skolverket. *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola?: Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer*. (Stockholm: Fritzes, 2009).

Standing, Guy, *The Precariat: The New Dangerous Class* (London : Bloomsbury Academic, 2011).

Ungdomsstyrelsen. *Unga och våld - en analys av maskulinitet och förebyggande verksamheter*. (Stockholm: Danagård LiTHO AB, 2013).

Weiss, Lois. Gender, masculinity and the new economy. *The Australian Educational Researcher*, Vol. 30: 3, (2003).

Wernersson, Inga. *Könsskillnader i skolprestationer: En text som kartlägger de olika ideologiska förändringarna som inträffat under de senaste åren*. (Stockholm: Skolverket, Bilaga till Könsskillnader i måluppfyllelse och utbildningsval, 2006).

Willis, Paul. *Learning to labour: How working class kids get working class jobs*. (Hamshire: Gower Publishing, 1977).

Willis, Paul & Trondman, Mats, Manifesto for ethnography, *Ethnography* 1(1), (2000).

Winters, Lisa et. al. Deindustrialization, Class and Adolescents: Changing Gender Attitudes in Middletown. *Sociology Mind*, Vol 1: 3, (2011): 114–120

Zolfagary, Kawa , *Vita kränkta män*. (Stockholm: Galago, 2112)

Internetkällor

Adorno, Theodor, ”Late Capitalism or Industrial Society”, Opening Address to the 16th German Sociological Congress, 1968. Hämtad på <http://members.efn.org/~dredmond/AdornoSozAddr.PDF> 24/2 2014

Andersson, Dan och Lindblad, Jenny, *Etableringen på arbetsmarknaden – Hur klass, kön och etnicitet styr ungdomars villkor*. (Landsorganisationen i Sverige: 2008) hämtat på: [http://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vres/lo_fakta_1366027492914_etabl_pa_arbmarknaden_pdf/\\$file/Etabl_pa_arbmarknaden.pdf](http://www.lo.se/home/lo/res.nsf/vres/lo_fakta_1366027492914_etabl_pa_arbmarknaden_pdf/$file/Etabl_pa_arbmarknaden.pdf)

Beach, Dennis. On the value of marxism in the understanding and analysis of social class in educational ethnography and the misunderstanding of class as an epistemological category by critics of marxist and other critical traditions. I Hillyard, Sam (red.). *New Frontiers in Ethnography*. (Bradford: Emerald Group Publishing Limited, 2010): Hämtad på: <http://GU.ebilib.com/patron/FullRecord.aspx?p=615844> 30/1 2014

Broström, Lovisa. (2012) Högerextremismens ekonomi. *Brand*. Hämtat på: <http://tidningenbrand.se/brand/nummer-4-2012-kultur-och-reaktion/hogerextremismens-ekonomi/> den 7/4 2014.

Kazmierska, Natalia, (2013-12-07). Det går inte att blunda för att killarna halkar efter i skolan. *Aftonbladet*.

Lindeborg, Åsa (2014) Det ska fan vara politiskt korrekt. *Aftonbladet*. Hämtat på: <http://story.aftonbladet.se/politisktkorrekt> den 7/11 2014.

Vetenskapsrådet, *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*, Hämtad: 2013-10-15 från <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf>